

FORSVARET
Forsvarets høgskole

Forsvarssamarbeid mellom Norge og Tyskland

*En analyse av drivkreftene bak samarbeidet innen
«Enhanced Forward Presence», «NATO Response
Force» og «Permanent Structured Cooperation»*

Malte Ermerling

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
Høst 2018

Forord

Denne studien er gjennomført som avsluttende del av stabs- og masterstudiet ved Forsvarets høgskole høst 2017 til vinter 2018.

For meg som tysk offiser med norske røtter har det vært et stort privilegium og en stor glede å delta i stabs- og masterstudiet. Det har vært en veldig givende periode både for meg og familien og jeg vil takke både Forsvarets høgskole og kullet for hvordan vi ble ivaretatt under oppholdet i Norge.

Jeg vil videre rette en stor takk til alle som har bidratt i dette arbeidet på en eller annen måte. Min kone stiller alltid opp og gir rom og tid for at jeg kan fullføre mine oppdrag. Personalet i biblioteket på Forsvarets høgskole var alltid tilstede og til stor hjelp under skriveprosessen. En spesiell takk går til min hovedveileder Håkon Lunde Saxi for gode råd, faglige innspill og en totalt sett veldig god veiledning.

Sammendrag

Det sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeidet innen FN, NATO og EU blir komplettert av mangfoldige bi- og multilaterale forbindelser. De siste årene har slike sikkerhets- og forsvarssamarbeid mellom mindre grupper av land, ofte kalt «minilateralisme», floreret i Europa. Denne oppgaven vil bidra til å belyse årsakene til økningen i bi- og minilaterale samarbeid gjennom en nærmere casestudie av norsk-tysk bi- og minilateralt samarbeid.

Det legges videre til grunn at statenes adferd skal kunne forklares gjennom mekanismer utledet fra de overordnede teoretiske tilnærmingene innenfor *International Relations Theory* (IR-teoriene). Disse er realisme, liberalisme og sosial konstruktivisme.

Ubåtavtalen av 2017 er allerede belyst og analysert. Denne oppgaven skal derfor analysere tre andre, aktuelle bi- og multilaterale samarbeidsområder mellom Norge og Tyskland. De tre samarbeidsområdene som vil bli analysert er respektivt «*Enhanced Forward Presence*» (eFP), «*NATO Response Force*» (NRF) og «*Permanent Structured Cooperation*» (PESCO). For å kunne oppnå oppgavens målsetning, nemlig å gi fordypende kunnskap om bi- og multilaterale forbindelser mellom europeiske stater, og belyse deres bakgrunn og mulige implikasjoner for fremtidig samarbeid, skal følgende problemstilling besvares: *Hva er hoveddrivkreftene bak samarbeidet mellom Norge og Tyskland innen eFP, NRF og PESCO?*

Oppgaven kommer frem til en rekke med konkrete drivkrefter. Disse er sterkt sammenfallende særlig for eFP og NRF. Innen PESCO kommer den også frem til noen divergerende drivkrefter. Oppgaven konkluderer med at det i disse tilfellene ser ut som samarbeid generelt mellom europeiske stater blir framtvet av ytre realistiske drivere som den sikkerhetspolitiske situasjonen, nasjonalt begrensede (makt-)ressurser, osv. (altså samarbeid ja eller nei) mens de idealistiske og konstruktivistiske drivkreftene avgjør hvem som konkret jobber sammen og hvordan – altså utformingen av samarbeidet. Nærhet, likesinnethet, bestående samarbeid og dermed gjensidig tillitt og vennskap ser ut til å kunne ha en sterk forklaringskraft for at akkurat Norge og Tyskland gjensidig velger å samarbeide med hverandre og at det på dette grunnlaget kan antas at de kommer til å videre intensivere sitt bilaterale samarbeid.

Summary

Cooperation in the field of security and defence policy within the UN, NATO and the EU is complemented by multiple bilateral and multilateral relations. In recent years, such security and defense cooperation between smaller groups of countries, often called "minilateralism", flourished in Europe. This thesis shall contribute to highlighting the causes of the increase in bi- and minilateral cooperation through a case study of Norwegian-German bi- and minilateral cooperation.

It is further assumed that the behavior of states can be explained by mechanisms derived from the overall theoretical approaches within the *International Relations Theory* (IR theories). These are realism, liberalism and social constructivism.

The submarine agreement of 2017 has already been elucidated and analyzed. This thesis will therefore analyze three other relevant bilateral and multilateral cooperation areas between Norway and Germany. The three areas of cooperation that will be analyzed are respectively *Enhanced Forward Presence* (eFP), *NATO Response Force* (NRF) and *Permanent Structured Cooperation* (PESCO). In order to achieve the objective of the thesis, namely to provide profound knowledge of bi- and multilateral relations between European states and to highlight their background and possible implications for future cooperation, the following question shall be discussed: *What are the main driving forces behind cooperation between Norway and Germany within eFP, NRF and PESCO?*

The thesis uncovers a range of concrete driving forces. These are highly coinciding especially for eFP and NRF. Within PESCO, it also points out some divergent driving forces. The thesis concludes that in these cases, cooperation in general between European states is being forced upon them by external realistic drivers such as the security policy situation, nationally limited (power-)resources, etc. (meaning cooperation yes or no) while the idealist and constructivist drivers determine who specifically works together and how - meaning the design of the cooperation. Proximity, similarity, lasting cooperation and thus mutual trust and friendship seem to have strong explanatory power for that Norway and Germany mutually choose to cooperate with each other and that they on this basis might further intensify their bilateral cooperation.

Innholdsfortegnelse

1.1 HVORFOR INTERESSERE SEG FOR DETTE TEMAET?	1
1.2 PROBLEMSTILLING/FORSKNINGSSPØRSMÅL/AVGRENSNINGER	2
1.3 TEORETISKE GRUNNLAG OG RESULTERENDE FAKTORER OG VARIABLER	3
1.3.1 Realisme og dens utledede mekanisme	3
1.3.2 Liberalisme og dens utledede mekanisme	5
1.3.3 Sosial konstruktivisme og dens utledede mekanisme	6
1.4 METODE, KILDER OG EGEN ROLLE	7
1.5 DISPOSISJON	10
1.6 SENTRALE BEGREPER	11
2 Bakgrunnen for samarbeidsprosjektene	12
2.1 FREDSDIVIDENDEN	12
2.2 DIFFUSE UTFORDRINGER	13
2.3 USAS «PIVOT TO THE PACIFIC»	14
2.4 BURDENSARING	15
2.5 REVISJONISTISK RUSSLAND	15
2.6 UTVIKLINGSBEHOVET OG REAKSJONEN INNEN NATO OG EU	18
2.7 SAMMENFATNING OG DEL-KONKLUSJON	21
3 Enhanced Forward Presence	23
3.1 HVA ER EFP?	23
3.2 DRIVKREFTER	26
3.2.1 Norges og Tysklands syn på eFP-samarbeidet	26
3.2.2 Realismens drivkrefter for eFP-samarbeidet	28
3.2.3 Liberalismens drivkrefter for eFP-samarbeidet	29
3.2.4 Sosial-konstruktivismens drivkrefter for eFP-samarbeidet	30
3.3 SAMMENFATNING OG DEL-KONKLUSJON EFP	30
4 NATO Response Force	32
4.1 HVA ER NRF?	32
4.2 DRIVKREFTER	34
4.2.1 Norges og Tysklands syn på NRF-samarbeidet	34
4.2.2 Realismens drivkrefter for NRF-samarbeidet	37
4.2.3 Liberalismens drivkrefter for NRF-samarbeidet	37
4.2.4 Sosial-konstruktivismens drivkrefter for NRF-samarbeidet	37
4.3 SAMMENFATNING OG DEL-KONKLUSJON NRF	38
5 Permanent Structured Cooperation	40
5.1 HVA ER PESCO?	40
5.2 DRIVKREFTER	43
5.2.1 Norges og Tysklands syn på PESCO-samarbeidet	43
5.2.2 Realismens drivkrefter for PESCO-samarbeidet	51
5.2.3 Liberalismens drivkrefter for PESCO-samarbeidet	51
5.2.4 Sosial-konstruktivismens drivkrefter for PESCO-samarbeidet	52
5.3 SAMMENFATNING OG DEL-KONKLUSJON PESCO	52
6 Avslutning	55
6.1 OPPSUMMERING	55
6.2 KONKLUSJON	57
Litteraturliste	59

1 Innledning

1.1 Hvorfor interessere seg for dette temaet?

Det sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeidet innen FN, NATO og EU blir komplettert av mangfoldige bi- og multilaterale forbindelser. De siste årene har slike sikkerhets- og forsvarssamarbeid mellom mindre grupper av land, ofte kalt «minilateralisme», florert i Europa. Denne oppgaven vil bidra til å belyse årsakene til økningen i bi- og minilaterale samarbeid gjennom en nærmere casestudie av norsk-tysk bi- og minilateralt samarbeid.

FN, NATO og EU er overordnede politisk-strategiske sammenslutninger av relativt mange land med heller overordnede motiver, som kan inkludere målsetninger som fred, sikkerhet, avskrekking og kollektivt forsvar. Disse store organisasjonene er ofte avhengige av et stemmeflertall eller til og med enstemmighet mellom medlemslandene. Det bi- og minilaterale samarbeidet innenfor denne større rammen kan eventuelt gi en mer konkret og aktuell forståelse av sikkerhetspolitisk samarbeid. Det legges videre til grunn at statenes adferd skal kunne forklares gjennom mekanismer utledet fra de overordnede teoretiske tilnærmingene innenfor *International Relations Theory* (IR-teoriene): realisme, liberalisme og sosial konstruktivisme.

Europeiske land møter for tiden voksende sikkerhetsutfordringer som utgjøres av blant annet et opprustende og revisjonistisk Russland, et økonomisk og militært sterkt voksende Kina, sårbare stater og migrasjon, klimaforandringer og digitalisering. Dette skjer mens USA «pivoterer» mot stillehavsregionen og President Donald Trump sår tvil om NATO-alliansens fremtidige betydning for de europeiske medlemslandene. Samtidig er det tvilsomt om EU evner å utvikle en tilstrekkelig samordnet og autonom forsvars- og sikkerhetspolitikk til å håndtere disse utfordringene uten amerikansk tilstedeværelse og lederskap i europeisk sikkerhet.

Denne situasjonen har gjort bi- og mini-, eller multilaterale forbindelser mellom europeiske land enda viktigere enn de hittil har vært siden FNs, NATOs og EUs grunnleggelse. Slike samarbeidsformer har derfor økt i antall og betydning. De skal derfor videre analyseres. Analysen skal gi fordypende kunnskap om bi- og multilaterale forbindelser mellom europeiske stater. Dette skal oppnås ved å se på et konkret samarbeidsforhold.

Forfatterens bilingvale bakgrunn gir en god mulighet til å bruke både norske og tyske kilder og belyse samarbeidet fra begge sider. Dessuten har Norge og Tyskland 2017 inngått en strategisk samarbeidsavtale om anskaffelse av nye ubåter. Denne ubåtavtalen kan danne

grunnlag for et sterkt utvidet bilateralt norsk-tysk samarbeid. Sammenfallende interesser og syn på sikkerhetspolitiske utfordringer har ført til tettere samarbeid mellom Norge og Tyskland på flere områder. Den aktuelle satsingen på det bilaterale forholdet skjer på bakgrunn av debatten om framtiden for europeisk sikkerhet og transatlantiske relasjoner i begge land og omfatter både utfordringer og muligheter (R. Allers, 2018, s. 1–2).

Ubåtavtalen av 2017 er allerede belyst og analysert (Allers, 2018). Denne oppgaven skal derfor analysere tre andre, aktuelle bi- og multilaterale samarbeidsområder mellom Norge og Tyskland. De tre samarbeidsområdene som vil bli analysert er respektivt «*Enhanced Forward Presence*» (eFP), «*NATO Response Force*» (NRF) og «*Permanent Structured Cooperation*» (PESCO).

1.2 Problemstilling/forskningsspørsmål/avgrensninger

For å kunne oppnå oppgavens målsetning, nemlig å gi fordypende kunnskap om bi- og multilaterale forbindelser mellom europeiske stater, og belyse deres bakgrunn og mulige implikasjoner for fremtidig samarbeid, skal følgende problemstilling besvares:

Hva er hoveddrivkreftene bak samarbeidet mellom Norge og Tyskland innen eFP, NRF og PESCO?

For å identifisere hoveddrivkreftene, samt eventuelle motkrefter, i samarbeidet vil jeg trekke på innsikter fra noen sentrale teorier innenfor fagfeltet internasjonal politikk (*International Relations*, heretter IR). Utfra tre sentrale IR-teorier samt fra mitt preliminnære arbeid med empirien vil jeg utlede tre sentrale *mekanismer* som vil strukturere analysen av hoveddrivkreftene i samarbeidet. Videre vil jeg bruke disse IR-teori utledede mekanismene til å si noe om hvilken IR-teori som i størst grad synes å forklare fremveksten av norsk-tysk forsvarssamarbeid i de nevnte samarbeidsområdene.

Ved å snevre inn mot to konkrete land og tre konkrete caser har det allerede blitt foretatt avgrensninger. Disse ble som nevnt ovenfor foretatt på grunn av forfatters bilingvale bakgrunn og på grunn av at Norge og Tyskland med ubåtavtalen har åpnet for et aktuelt og fremtidig intensivt samarbeid. De tre ovennevnte casene eFP, NRF og PESCO er valgt fordi de er de tre aktuelle store samarbeidsprosjektene mellom landene.

Faktorene, som drivkreftene skal drøftes oppimot, utgjøres av de tre overordnede mekanismene som blir trukket ut av IR-teoriene. IR-teoriene trekkes på for å gi oversikt over og kategorisering av drivkreftene som *begrunner* samarbeidet.

1.3 Teoretiske grunnlag og resulterende faktorer og variabler

Dette avsnittet skal beskrive de store IR-teoriene realisme, liberalisme og sosial konstruktivisme i tilstrekkelig omfang, og dermed komme frem til en overordnet mekanisme hver. Disse tre mekanismene utgjør forklaringsfaktorene som vil bli brukt i denne analysen og dermed danne grunnlaget for å besvare forskningsspørsmålene. Videre vil den ulike forklaringskraften til de ulike mekanismene kunne gi en indikasjon på hvilken IR-teori som i størst grad synes å forklare fremveksten av det tette norsk-tyske forsvarssamarbeidet i de tre valgte casene.

Variablene i denne undersøkelsen er samarbeid som avhengig, og drivkreftene som uavhengige variabler. Operasjonaliseringen og undersøkelsesopplegget med påvirkningene mellom variablene og faktorene kommer videre til å bli beskrevet i metodeavsnittet 1.4.

1.3.1 Realisme og dens utledede mekanisme

Realismen er en retning innenfor IR som oppstod i tiden rundt andre verdenskrig. De grunnleggende ideene rekker tydelig lenger tilbake i tid og bygger blant annet på Tukydid's verk om Peloponeserkrigen, som omhandler den sterkeste rett og på Thomas Hobbes' verk *Leviathan* fra 1651. Her beskrives en menneskelig naturtilstand som kalles alles krig mot alle, en form for anarki, som overvinnes ved at en overordnet statlig myndighet blir etablert. På statsnivået derimot finnes det ingen overordnet myndighet og det består anarki (Kalnes, Austvik, & Røhr, 2010, s. 59).

Realismen anser suverene stater som hovedaktører innen IR. Innenfor realismen igjen forklares statenes adferd seg imellom på ulike nivå. Det skilles mellom to store tilnærminger innen realismen. Disse kalles for klassisk realisme og nyrealisme. Hans Morgenthau regnes som en klassisk realist (Kalnes et al., 2010, s. 59). Han anser menneskets natur og politikkens vesen, som er preget av streben etter makt, som forklaringsgrunnlag for staters adferd fordi statenes ledere antas å følge denne logikken. Idealistiske motiver utelukkes ikke, men ansees som skadelig for nasjonens interesser og stabiliteten i systemet. Verdensordenen er verken moralsk eller rettferdig og stabilitet kan kun oppnås gjennom en maktbalanse mellom statene (Morgenthau, 1955, s. 3–21, 155–157)

Kenneth Waltz la med boken *Theory of International Politics* grunnlaget for nyrealismen. Her kritiseres bruken av individnivået eller menneskets natur som forklaringsgrunnlag for staters adferd. Det systemiske nivået står her sentralt. Anarkiet i det internasjonale systemet tvinger aktørene til å være tilstrekkelig mektige og uavhengige for å forsvare nasjonens interesser og oppnå en relativ maktfordel ovenfor de andre relevante aktørene. Dette høyner statens sikkerhet (Waltz, 2010, 102–128).

Videre skilles det innenfor nyrealismen mellom defensiv og offensiv realisme. Den defensive realismen hevder at stater hovedsakelig søker makt ut ifra frykt for andre stater. Streben etter makt er dermed reaktiv og skal redusere egen usikkerhet. Makten må balanseres, siden for lite makt kan invitere andre aktører til å utnytte svakheten og for mye makt kan føre til mottiltak. Den offensive realismen derimot legger til grunn at statene maksimerer sin makt for å oppnå, opprettholde og utnytte overtaket. Begge variantene fører grunnet manglende tillitt til et sikkerhetsdilemma for aktørene. Den enes streben etter sikkerhet fører til den andres relative usikkerhet og omvendt. Dette dilemmaet kan åpne for en rustningsspiral eller en konflikt (Kalnes et al., 2010, s. 60)

Mindre stater kan raskt ende opp i et annet dilemma. I mangel av avskrekkingsevne kan de være nødt til å inngå allianser med større makter for å høyne avskrekking og oppnå egen sikkerhet. Dette fører på den andre siden til at alliansedannelsen på motsiden kan oppfattes som en trussel, at man kan bli avhengig av sine allierte og at man kan trekkes inn i deres konflikter (Snyder, 1984, 462–495).

Sammenfattende er realismen en IR-teori som forutsetter et anarkisk internasjonalt system og anser suverene stater som aktørene i dette systemet som prøver å oppnå eller høyne egen sikkerhet. For å oppnå dette kreves det makt.

Makt eller streben etter makt er ifølge realismen det grunnleggende motivet for staters adferd, og dermed også for deres samarbeid. De kan høyne sin makt ved å danne allianser for å balansere mot andre eller ved å øke sin operative evne gjennom samarbeid. Makten ansees som relativ mellom motstanderne, det vil si at den enes gevinst er den andres tap. Hvis streben etter makt er et motiv for det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Tyskland kan det tyde på at realismen har forklaringskraft for de undersøkte bi- og multilaterale forbindelsene spesielt og eventuelt for slike forbindelser generelt.

Den grunnleggende realistiske mekanismen som kan utledes ut ifra dette avsnittet er at stater søker sikkerhet i en anarkisk verden gjennom høyning av sin «harde» makt (militære ressurser, kjernevåpen, divisjoner, skip eller underliggende faktorer som velstand, befolkning,

geografi, ressurser, stabilitet) i forhold til motpartens. Dette kan også oppnås gjennom alliansedannelse og samarbeid innen alliansen. Denne mekanismen skal derfor brukes som en faktor i analysen.

1.3.2 Liberalisme og dens utledede mekanisme

Liberalismen er opprinnelig en politisk og filosofisk teori som har sitt opphav i opplysningstidens tro på fornuften og samarbeid til det felles beste. Her ble det utviklet og etablert politiske og økonomiske styringsmekanismer som det representative demokratiet og det frie marked. Den tyske filosofen Immanuel Kant (1724–1804) er en viktig representant for liberalismen. Han etablerte ideen om evig fred mellom demokratiske stater, siden disse ikke ville gå til krig mot hverandre. Andre liberale tenkere hevder at frihandelen har en fredsbevarende effekt mellom statene, siden gjensidig økonomisk avhengighet gjør krig ulønnsomt for disse (Kalnes et al., 2010, s. 61).

Disse grunnleggende tankene ble overført til IR. Liberalismen eller, som den også blir kalt, idealismen innen IR legger som realismen til grunn at det internasjonale systemet er anarkisk. Men i motsetning til realismen deler ikke liberalismen det kyniske grunnsynet på menneskets natur og hevder at anarkiet kan modereres gjennom et felles normsystem og samarbeidsorganer. Denne klassiske IR-liberalismen hadde sitt høydepunkt i mellomkrigsperioden, da det ble lagt stort håp i innføringen av kollektiv sikkerhet og konfliktløsning gjennom Folkeforbundet. I følge av andre verdenskrig og starten av den kalde krigen fikk realismen overtaket, selv om liberalismen beholdt en viss forklaringskraft (Weber, 2005, s. 38–39).

Liberalismen fikk i løpet av 1970-tallet igjen økende forklaringskraft, grunnet den internasjonale avspenningspolitikken, internasjonal handel og det europeiske samarbeidet. Nyliberalismen fokuserer parallelt til nyrealismen heller på system- enn individnivået. Særlig slutten på den kalde krigen, globaliseringen og dannelsen av den Europeiske Unionen var grunnlag for den nyliberale renessansen. En viktig retning innen nyliberalismen er liberal institusjonalisme, som forklarer modifisering og moderering av det internasjonale systemet gjennom internasjonale organisasjoner og regimer. Denne samhandlingen kan innen riktig ramme utvikles til samarbeid om goder som fred og velstand (Kalnes et al., 2010, s. 62).

Et videre begrep som ble introdusert var kompleks gjensidig avhengighet. Begrepet viser til en grunnleggende endring i det internasjonale systemet, der i starten særlig økonomiene ble mer sammenvevd. Men også andre områder var av den art at statene ble mer og mer avhengige av hverandre, mer sårbare og derfor mer motivert til samarbeid. Dette førte også til at

staters nasjonale interesser ble splittet opp i et mangfold av særinteresser. Sammen med et mangfold av statlige og ikke statlige aktører øker dette kompleksiteten i det internasjonale systemet betraktelig (Keohane & Nye, 2012, s. 20–21).

Det liberale synet på innflytelse peker til at maktfordelingen ved forhandlinger og samarbeid mellom stater ikke kun er begrunnet gjennom de materielle ressursene som ligger i hard makt (Kalnes et al., 2010, s. 63).

Felles eller motstridene nasjonale interesser er dermed en viktig årsak for samarbeid eller ikke-samarbeid fra et liberalistisk perspektiv. Disse interessene kan ligge innenfor sikkerhets-, utenriks- eller innenrikspolitikken, men også innenfor økonomi, militære særinteresser eller andre områder. Samarbeid, allianser og internasjonale institusjoner ansees i liberalismen som nyttige, stabiliserende og verdifulle i seg selv, siden dette øker gjensidig avhengighet, åpner for dialog og danner et felles normgrunnlag.

Den grunnleggende liberalistiske mekanismen som kan utledes ut ifra dette avsnittet er altså at stater søker sikkerhet i en anarkisk verden, som forsøkes mitigert gjennom fornuft og samarbeid. Statene forsøker å høyne sine nasjonale særinteresser, men gevinstene regnes som absolutte. Dermed er win-win-situasjoner mulige og stater kan ha gjensidige interesser i å samarbeide og i å løse problemer. Økt gjensidig avhengighet, økonomisk liberalisering, demokratiske strukturer, internasjonal rett og samarbeid for fred ansees å gi felles gevinster og fordeler. Denne mekanismen skal derfor brukes som en faktor i analysen, for å kunne undersøke liberalismens forklaringskraft for de undersøkte bi- og multilaterale forbindelsene spesielt og for bi- og multilaterale forbindelser generelt.

1.3.3 Sosial konstruktivisme og dens utledede mekanisme

Den sosiale konstruktivismen hadde sitt gjennombrudd på 1990-tallet. Den legger ikke spesifikke teoretiske forutsetninger eller antagelser til grunn, slik som realismen eller liberalismen, men problematiserer disse. Den sosialkonstruktivistiske tilnærmingen tar sitt utgangspunkt i at man stiller seg åpen om hvilke aktører som er sentrale i den konkrete undersøkelsen man foretar, og hvilke interesser og normer som kunne ligge til grunn for interaksjonen mellom aktørene (Kalnes et al., 2010, s. 32). Konstruktivismen hevder at systemets og aktørenes identiteter og interesser innen IR ikke er stabile og at de ikke er forhåndsbestemte. Grunntanken er å finne ut hvordan identiteter og interesser blir konstruert, altså hvordan de lages og utformes i og gjennom spesifikke internasjonale interaksjoner (Weber, 2005, s. 60).

Den sosiale konstruktivismen hadde stor innflytelse i debatten på 1990- og 2000-tallet. Dette skyldes flere årsaker. Konstruktivismen virker å være basert på sunn fornuft siden vi kan overføre vår egen individuelle erfaring, som tilsier at vi utvikler og tilpasser oss i avhengighet av ytre innflytelser. Det vil si at vi ikke er nøyaktig samme person i dag som vi var i går og at vi ikke kommer til å være samme person i morgen. Vår identitet, og likeså våre interesser forandrer seg. Dessuten virker den sosiale konstruktivismen å være egnet til å forklare akkurat det som ligger mellom realisme og liberalisme og å kunne tilpasses etter behov. Dette kan forklares ut ifra Wendts bok *Anarchy is what states make of it* (Weber, 2005, s. 60).

Selv om det stort sett er enighet i debatten om at sosial konstruktivisme som del av IR-teoriene anerkjennes og utgjør et viktig bidrag til debatten om IR, så er det lite enighet om hva den egentlig er. Sosial konstruktivisme har blitt definert og forklart, men oppfattes innen fagmiljøet likevel på svært ulike måter (Zehfuss, 2002, s. 6–7).

Sammenfattende skal det gis en forenklet og tilpasset beskrivelse av sosial konstruktivisme. Den oppfattes her som teoretisk forklaringsgrunnlag for bi- og multilaterale interaksjoner, som legger til grunn at aktørene ikke kun er enhetlige, suverene stater og at aktørenes identiteter og interesser og systemet de befinner seg i ikke er forhåndsbestemt men sosialt tolket og konstruert og at disse forandrer seg fortløpende på grunnlag av interaksjonene som aktørene befinner seg i.

Den grunnleggende sosial-konstruktivistiske mekanismen som kan utledes ut ifra dette avsnittet er altså at institusjoner, allianser og samarbeid mellom stater ikke kan betraktes adskilt fra menneskelig interaksjon og fortolkning. Dermed er samarbeidet mellom stater sosialt konstruert og baserer seg på fenomener som følelsen av tillitt, likhet og vennskap. Disse fenomenene skaper stabile, sosiale relasjoner mellom aktørene på alle nivå over tid og dermed også en stor grad av enighet om mange fundamentale spørsmål i internasjonal politikk. Denne mekanismen skal videre brukes som faktor i analysen, for å undersøke den sosiale konstruktivismens forklaringskraft for de undersøkte bi- og multilaterale forbindelsene spesielt og for andre bi- og multilaterale forbindelser generelt.

1.4 Metode, kilder og egen rolle

Dette avsnittet skal beskrive fremgangsmåten som er brukt for å svare på problemstillingen. Forutsetningen for at denne oppgaven har en vitenskapelig verdi er at undersøkelsen gjennomføres på en troverdig og vitenskapelig måte, som leder til gyldige og pålitelige resultater. Valgene innenfor metodeavsnittet og innenfor oppgaven leder til en strategi for hvordan in-

formasjon skal innsamles, behandles og presenteres (Jacobsen, 2015, s. 15–17). Avsnittet skal derfor innledes med noen avveininger rundt vitenskapsteoretisk utgangspunkt for oppgaven, fulgt av videre avveininger rundt undersøkelsesdesign, undersøkelsesenheter, operasjonalisering og analyse, kilder og egen rolle samt vurdering av oppgavens pålitelighet og troverdighet (Busch, 2013, s. 48–62).

Det vitenskapsteoretiske utgangspunktet defineres i hovedsak gjennom en diskusjon om ontologi, epistemologi og metodologi. *Ontologien* er et område innen filosofien som omtaler det som er eller eksisterer og dermed også de egne forestillingene om hvordan verden ser ut. *Epistemologien* er også et område innen filosofien som omtaler opphav og gyldigheten av kunnskap. *Metodologien* handler om grunnleggende metoder for å oppnå denne kunnskapen (Busch, 2013, s. 50–51). Ut ifra disse filosofiske grunnlag er det to tilnærminger til virkelighetsforståelse og kunnskapsoppnåelse, positivisme og hermeneutikk. Mens *hermeneutikk* tar utgangspunkt i at disse er fortolkningsbaserte, legger *positivismen* til grunn at det finnes nøyaktig en objektiv virkelighet (Jacobsen, 2015, s. 25, 77). Videre må det avgjøres om forskningen skal gjennomføres induktivt eller deduktivt. Mens *deduktive* metoder tar utgangspunkt i eksisterende teorier, blir det i et *induktivt* opplegg samlet og analysert empiri nøytralt, uten forventning om et spesifikt utfall. Tilnærminger som beveger seg imellom disse to ytterpunktene og som tillater en pragmatisk justering mellom teori og empiri underveis, kalles for en abduktiv tilnærming (Busch, 2013, s. 50–51).

Denne oppgaven omhandler bi- og multilaterale forbindelser med fokus på samarbeidet mellom Norge og Tyskland. Slike forbindelser antas å basere seg på komplekse samspill mellom politiske, økonomiske og sosiale faktorer og aktører fra stats- og ned til individnivå. Det virker derfor logisk å legge et hermeneutisk, altså fortolkningsbasert, syn til grunn. Likevel skal oppgaven også ta høyde for at det finnes teorier innen IR som virker å være egnet til å forklare de grunnleggende mekanismene innen bi- og multilateralt samarbeid. For å kunne svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene velges derfor et fortolkningsbasert vitenskapsteoretisk utgangspunkt med en abduktiv tilnærming. Etablert teori vil innledningsvis bli brukt for å utlede mekanismer, som en form for hypoteser, som kan ligge til grunn for samarbeidet, men disse vil bli justert underveis i møte med empirien. Det pendles altså noe mellom teori-drevne hypoteser og empirisk-funderte justeringer av disse.

Etter at disse valgene er tatt gjelder det å vurdere undersøkelsesdesignet. Dette innebærer blant annet valg mellom *ekstensivt* eller *intensivt* design, *kvalitative* eller *kvantitative* metoder og valg av hoveddesign. Komplekse problemstillinger med mange variabler krever et

intensivt design. Også et fortolkningsbasert ståsted trekker mot dette (Busch, 2013, s. 52–53). Siden disse kriteriene treffer på denne oppgaven velges et intensivt opplegg. Dette valget legger opp til bruk av kvalitative data, som har et rikt innhold og dermed er egnet til å analysere komplekse sammenheng (Busch, 2013, s. 53). Kvalitative metoder kjennetegnes videre av at undersøkelsen gjennomføres der hvor fenomenet befinner seg og at forskeren selv spiller en aktiv rolle i datainnsamlingen. Problemet skal forstås gjennom de dataene som blir undersøkt, så forskeren må være bevisst på at egen rolle kan påvirke undersøkelsen. Dessuten må man også se undersøkelsen ut ifra den konteksten fenomenet befinner seg i (Creswell, 2014, s. 185–186). Når det gjelder valg av hoveddesign er *casestudier* en nærliggende mulighet. En case studie er en metode der problemstillingen krever en dybdebeskrivelse av et komplekst fenomen og flere datainnsamlingsmetoder kan benyttes. Dessuten skjer undersøkelsen i en case studie alltid i en kontekst, som påvirker fenomenet (Yin, 2009, s. 4, 18). Oppgaven er altså en casestudie med et intensivt, kvalitativt design.

En kvalitativ metode åpner for flere metoder for datainnsamling. De viktigste er observasjon, individuelle intervjuer, gruppeintervjuer og innsamling av dokumentdata (Busch, 2013, s. 57). Denne oppgaven skal være en dokumentstudie, siden informasjonen som kreves for å løse oppgaven hovedsakelig ligger i disse. Disse kildene er både norske og tyske primærkilder som omtaler samarbeidsprosjektene samt fagfellevurdert sekundærlitteratur, som skal gi et utdypende, dog fortolket bilde av blant annet drivkreftene bak samarbeidet. Individuelle intervjuer ansees i dette tilfellet som en mulighet for å videre bekrefte eller avkrefte funn, eller for å kompensere for utilstrekkelig dokumentgrunnlag.

Undersøkelsesenheterne, variablene og faktorene har allerede blitt beskrevet. Undersøkelsesenheterne er de tre casene eFP, NRF og PESCO. Variablene er drivkreftene (uavhengige variabler) som fører til samarbeid (avhengig variabel). Faktorene er de tre grunnleggende mekanismene som ble utledet fra de tre utvalgte IR-teoriene realisme, liberalisme og sosial konstruktivisme. Variablene og faktorene skal nå settes i sammenheng og overføres til en målbar form får å kunne besvare problemstillingen og underliggende forskningsspørsmål. Dette kalles operasjonalisering (Busch, 2013, s. 58). Først skal de konkrete drivkreftene bak samarbeidet i casene på begge sider identifiseres ved hjelp av en dokumentanalyse. Disse er de uavhengige variablene som driver frem den avhengige variabelen, norsk-tysk forsvarssamarbeid. De ulike drivkreftene skal så analyseres og struktureres av de tre mekanismene utledet med utgangspunkt i de utvalgte IR-teoriene. Dette vil tydeliggjøre mønsteret i samarbeidet samt gi et grunnlag for å vurdere muligheter og begrensninger for videre samarbeid.

Forfatteren er tysk offiser som studerer på Forsvarets høyskole i Norge. Denne oppgaven er dermed selv et resultat av norsk-tysk samarbeid, som grunnleggende oppfattes som fornuftig, nødvendig og ønskelig. Likevel har forfatteren aldri vært personlig betatt med de undersøkte samarbeidsprosjektene og søker å være så nøytral som mulig ovenfor undersøkelsesobjektene. Det sees ingen etiske dilemmaer som måtte drøftes i sammenheng med oppgaven.

Sammenfattende ligger et fortolkningsbasert vitenskapsteoretisk utgangspunkt til grunn og oppgaven er en casestudie med et intensivt, kvalitativt design som skal løses med en abduktiv tilnærming. Beskrivelsen og begrunnelsen av metodevalgene samt omhyggelig og kritisk bruk av kilder med mulighet for individuelle intervjuer og perspektivet fra begge sider skal sikre gyldighet og pålitelighet til oppgaven. Funnene om hvilke drivkrefter som har drevet frem norsk-tysk forsvarssamarbeid, og hvilke mekanismer de støtter oppunder, vil kunne gi innsikt også i mer generelle årsaker som har drevet frem mellomstatlig forsvarssamarbeid i Europa, men det vil ikke være noe en-til-en forhold mellom disse. Det norsk-tyske samarbeidet er bare et tilfelle av samarbeid. Det er derfor ikke gitt at de samme faktorene og mekanismene vil være gyldige også for å forklare andre samarbeid. Egen rolle er påstått å være mest mulig nøytral ovenfor undersøkelsesobjektene men må av leser likevel vurderes kritisk i lys av forfatters utvalg og fortolkning av kilder. Dessuten påpekes det at drivkreftene sannsynligvis aldri har blitt dokumentert i sin helhet. Særlig drivkreftene som ikke er helt åpenbare, samt eventuelle baktanker, kommer ikke nødvendigvis frem i dokumenter eller intervju. Videre påpekes det at kildene, fra offisielle dokumenter til sekundærlitteraturen om disse og mer, alltid kun er en fortolket del av virkeligheten. De er skrevet eller sagt i en viss tid, med en viss kontekst og til et visst publikum. Dermed kan også funnene kun være en del av en fortolkningsbasert virkelighet.

1.5 Disposisjon

Disposisjonen av oppgaven skal muliggjøre besvarelsen av problemstillingen samt forskningsspørsmålene og etterfølge de beskrevne metodevalgene. Disse og blant annet teoretiske grunnlag og bakgrunnen for oppgaven har allerede blitt beskrevet i innledningen. Hoveddelen innledes med et kapittel om den politiske, økonomiske, militærstrategiske og operasjonelle bakgrunnen som er felles for samarbeidsprosjektene. Videre trenger hoveddelen kun inneholde tre kapitler med lik struktur, der de tre casene *Enhanced Forward Presence*, *NATO Response Force* og *Permanent Structured Cooperation* skal bli beskrevet og analysert. De inneholder en del som redegjør for det konkrete samarbeidsprosjektet. Neste del belyser, ana-

lyserer og strukturerer drivkreftene på både norsk og tysk side opp imot faktorene (de tre grunnleggende mekanismene som ble utledet fra de tre utvalgte IR-teoriene realisme, liberalisme og sosial konstruktivisme) og kommer dermed frem til hoveddrivkreftene eller årsakene for samarbeidet. Avslutningsvis følger en oppsummering og en konklusjon som skal understreke hovedfunnene og gi svar på problemformuleringen.

1.6 Sentrale begreper

Drivkrefter:

Begrepet drivkrefter skal i denne oppgaven brukes om argumenter for Norges og Tysklands intensjoner bak engasjementet, som antas å bygge på en av faktorene som har blitt beskrevet forut.

2 Bakgrunnen for samarbeidsprosjektene

Dette kapitlet skal belyse den felles bakgrunnen for samarbeidsprosjektene og med denne kunnskapen danne argumentasjonsgrunnlaget for analysen av de tre casene. Det er her viktig å ha en bred tilnærming for å få en god forståelse av konteksten og argumentene som forutsettes videre i analysen. Kapitlet gir allerede en overordnet forklaring for økt samarbeid innen NATO og EU generelt, for så å kunne gå inn i detaljene i de konkrete prosjektene. Dagens samarbeidsprosjekt har sitt utgangspunkt i den utenriks- og sikkerhetspolitiske utviklingen i Europa etter den kalde krigen som i relevante utsnitt etterfølgende skal beskrives.

2.1 Fredsdividenden

Under den kalde krigen var det to blokker, Warszawa Pakten i øst og NATO i vest som dominerte sikkerhetspolitikken. Denne bipolare situasjonen med to blokker som utøvde en sterk gravitasjonskraft ovenfor nesten alle verdens land førte til en lang stabilitetsfase, der konflikten enten var stedfortrederkriger eller mindre regionale konflikter uten større innflytelse på den overordnede sikkerhetspolitiske situasjonen (Waltz, 2000, s. 18–41).

Det som var sikkerhetspolitisk relevant for verden skjedde hovedsakelig i Europa. Det var her grensen mellom vest og øst gikk, det var her blokkene sto ovenfor hverandre. Det var her den potensielle storkrigen hovedsakelig kom til å foregå og i hvert fall avgjøres. Europa var på den tid verdens sikkerhetspolitiske sentrum (Brown, 2014, s. 201–205).

Slutten på den kalde krigen som innebar oppløsningen av Warszawa-Pakten og avspenning mellom NATO og Sovjetunionen/Russland førte til stor optimisme om fremtidig stabilitet og fred i Europa. USA som eneste gjenværende supermakt ble i Europa oppfattet som garantist for dette. Det ble blant annet inngått avtaler om reduksjon og begrensning av konvensjonelle styrker i Europa (CFE-avtalen) og et forbedret kontrollregime gjennom Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (OSSE) for å kontrollere at dette overholdes. Situasjonen førte til delvis radikale kutt i forsvarsbudsjettene og sterk reduksjon av både personell og materiell (Waltz, 2000, s. 18–41). Særlig beredskap og underliggende logistikk (samt den store forhåndslagringen av nødforsyninger med mat, drikke, drivstoff, reservedeler, med mer) ble redusert eller avskaffet både på den sivile og militære siden. Dette gjelder især de underliggende organisatoriske forutsetningene samt planverk, som i etterkant er vanskelig å gjenopprette.

Konsekvensene av utnyttelse av fredsdividenden er, særlig for de europeiske landene med generelt små forsvarsbudsjett og forsvar samt lite vilje til å bruke penger på forsvar, at de i mindre grad er i stand til å møte sikkerhetsutfordringer alene. Dermed kreves det mer felles innsats ved å samarbeide for å få mer ut av de eksisterende budsjetter og ressurser. Dette er eFP, NRF og PESCO eksempler på.

2.2 Diffuse utfordringer

Etter den kalde krigen kom overgangen til en unipolar verdensordning med USA som dominerende makt. Blokkoppdelingen tok slutt og ga rom for at historiske konflikter ble gjenopplivet (f. eks. Jugoslavia). Kinas vekst utfordret den etablerte verdensordenen, vakuumet Russland etterlot seg skulle fylles, makt og innflytelse måtte fordeles på nytt (Waltz, 2000, s. 18–41).

I dag ser vi flere aktører i forskjellige regioner i verden, i stedet for de to blokkene som stod ovenfor hverandre i Europa. Russland har fortsatt en sterk kjernefysisk og stor konvensjonell militær kapasitet, som står som motvekt til NATO som utvidet seg i Europa (Fryc, 2016, s. 45–58). Kina har vokst til en økonomisk stormakt på vei til supermakt med økende militær kapasitet som begynner å utfordre USA i Stillehavsregionen (Chang-Liao, 2016, s. 82–89). Nord-Korea har skaffet seg atomvåpen og utgjør en ytterligere trussel i regionen ovenfor USA og sine allierte.

Afrika og Midtøsten har fått en fornyet relevans i verdens sikkerhetspolitiske situasjon. De sitter på store mengder av forskjellige naturlige ressurser, mens de forenklet betraktet samtidig har relativt svake innenriks- og utenriksrelevante statlige strukturer. Dette åpner for et kappløp om innflytelse og tilgang mellom de store forbrukerne USA, Kina og Europa. Dessuten har den prekære livssituasjonen til store deler av befolkningen og manglende statlig kontroll kombinert med moderne kommunikasjonsformer fremmet utviklingen av islamsk terrorisme og faren for migrasjon i historisk unike dimensjoner. Disse to faktorene utgjør en verdenspolitisk relevant sikkerhetstrussel på politisk, økonomisk og individuelt nivå (Blagden, 2015, s. 337–342).

Klimaforandring og digitalisering parett med et voksende antall relevante aktører samt forskyvninger i interne maktforhold i statene og regionene førte til økt ustabilitet og flyktninger, *failed states* og terrorisme.

Behovet for militære styrker som var i stand til å møte disse utfordringene ble tydelig i deployeringene som ble vedtatt som følge av denne utviklingen. Her nevnes som eksempler

Kosovo, Afghanistan, Sudan, Kongo eller Mali. Fredsskapende og fredsbevarende operasjoner ute stod lenge i fokus og førte til omprioriteringer som, særlig i europeiske land, gikk på bekostning av evnen til territorielt forsvar. Behovet for slike styrker vedvarer. Det ble tydelig at europeerne hadde vanskeligheter med å stille styrker for slike operasjoner, særlig med et vedvarende krav om evne og beredskap for territorielt forsvar. Europeerne hadde derfor både i rammen av NATO og EU behov for å øke sine militære kapabiliteter.

2.3 USAs «pivot to the Pacific»

Kina har etter den kalde krigen opplevd en unik og enorm økonomisk vekst, som har ført til at det har blitt til en sentral aktør i verdensøkonomien. Behovet for naturlige ressurser begrunner at Kina har blitt en veldig sterk konkurrent om Afrikas og Midtøstens naturressurser i forhold til de vestlige industrinasjonene. Det ekspanderer sterkt og driver en offensiv til aggressiv innkjøps- og samarbeidspolitikk uten å i stor grad måtte forholde seg til vestlige lands bindinger og begrensninger i forhold til diktaturer og menneskerettigheter (Chang-Liao, 2016, s. 82–89). Kinas statsbudsjett vokser i takt med økonomien. Selv om Kina kun bruker to prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP) for forsvaret betyr dette at forsvarsbudsjettet har økt sterkt. Kina bruker disse midlene for å modernisere sitt forsvar og for å bygge kapasiteter for maktprosjeksjon utenfor sine territorielle grenser. Måtte dette skje fordi man har et ønske om å være en militær stormakt, på grunn av Kinas sterke avhengighet av im- og eksport av varer og produkter og derfor behov for tilgang til verdenshavene og ressursene i Afrika og Midtøsten eller fordi man føler seg truet eller hindret av USAs og dets alliertes tilstedeværelse i Stillehavsregionen (Irvine, 2013, 137–145).

Disse føler seg tydeligvis utfordret, selv om Kina med kun to prosent av BNP ikke driver med aggressiv opprustning men forholdsvis moderat vekst og modernisering av forsvarssektoren. Ytterligere kommer internasjonale forpliktelser som stor verdenspolitisk aktør, miljø- og helseutfordringer i den kinesiske økonomi og sosiale, etniske og territorielle utfordringer til å være egnet til å bremse Kinas vekst sterkt, kanskje til og med destabilisere det og føre til resesjon. Dette vil sannsynligvis utgjøre en tydelig større sikkerhetspolitisk trussel enn et på sikt moderat voksende og innflytelsesrikt Kina (Atanassova-Cornelis, 2013, 55–73).

I tillegg til utfordringen Kina utgjør ovenfor USA og dets allierte i Stillehavsregionen kommer Nord-Korea med sin anti-amerikanske retorikk og voksende evne til å skyte langt-rekkende missiler og til og med atomvåpen.

USA har som følge erklært sin «pivot to the Pacific» for å møte disse utfordringene. Grunnet begrensninger i kapasitetene fører dette til en minst relativ svekking av engasjement og tilstedeværelse i Europa. USA beroliger sine nære allierte Japan og Sør-Korea, og opprettholder muligheten til å videre presse gjennom sine interesser i regionen. Men omprioriteringen parett med kravet om disponible styrker for fredsskapende og fredsbevarende operasjoner går på bekostning av ressurser som kan bli satt av til å påvirke maktbalansen i Europa. Dermed blir EU og europeiske NATO-land nødt til å bidra mer og i større grad ivareta sin egen sikkerhet (Blagden, 2015, s. 337–342).

2.4 Burdensharing

Denne utviklingen førte til at USA oppfordret de andre NATO-landene til å ta mer ansvar for egen sikkerhet. Det innebærer at de siden oppfordrer dem til bruk av to prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP) for sine forsvarsbudsjett. I 2014 vedtok stats- og regjeringssjefene i NATO at land som i dag bruker mindre enn dette, skal stoppe kuttene og begynne å bevege seg mot to prosent innen et tiår (Wales Summit Declaration, 2014, s. 3). Dette for at Europa skal bidra mer til å gjennomføre felles sikkerhetspolitiske avgjørelser og i større grad selv skal balansere et gjenopprustende og militært sterkere, kanskje revisjonistisk, Russland. Dette avsnittet understreker Europeernes behov for i større grad å utvikle sterkere kapabiliteter som «burden sharing» for å bevare alliansen. Casene i oppgaven må også sees i sammenheng med USAs «pivot» og debatten om *burdensharing*.

2.5 Revisjonistisk Russland

Gjennom anneksjonen av Krim og den vedvarende støtten for separatister i Ukraina har Russland utfordret den europeiske fredstilstanden. Moskvas adferd bryter med grunnleggende prinsipper fastslått i Helsingfors-erklæringen fra 1975. Disse omfattet blant annet respekt for menneskerettigheter, pressefrihet og landegrensar samt avståelse fra bruk av vold ved konfliktløsning. Disse prinsippene, og især respekt for landegrensene, ble atter bekreftet ved OSSE-møtet (Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa) i Paris i 1990 (Glatz & Zapfe, 2015, s. 1).

De østlige NATO-medlemslandene, spesielt de baltiske landene og Polen, følte seg truet etter Russlands intervensjon i Ukraina i 2014. De skulle beroliges og det oppstod dermed et behov for en reaksjon innen NATO (R. Allers, 2016, s. 14). Vedtakene fra Wales i septem-

ber 2014 og fra NATO-forsvarsminister-møtet i juni 2015 var klart rettet mot Russlands adferd og skulle understreke alliansens samhold og handlekraft. I etterkant har flere NATO-medlemsland oppfordret til å følge prinsippene fra Harmel-rapporten fra 1967 som parallelt til den militære avskrekkingen ovenfor Sovjetunionen anbefalte bruk av virkemidlene dialog og avspenning for å oppnå stabilitet og unngå videre rustningskappløp (Glatz & Zapfe, 2015, s. 1–2).

Krim- og Ukraina-krisen har utviklet seg til et grunnleggende problem mellom NATO og Russland som hovedsakelig utgjøres av manglende tillitt. NATO og Russland har forskjellige trusseloppfatninger som står ovenfor hverandre (Richter, 2016, s. 2–4).

Vestlig trusseloppfatning: Oppfatningen i mange NATO- og EU-Land er at Russland ved hjelp av hybride eller ikke-lineære metoder kunne prøve å splitte alliansen eller gjøre dens forsvarsmekanismer uvirksomme. Hybrid krigføring beskriver kombinert bruk av militære og sivile virkemidler i en konflikt, som eksempelvis propaganda eller økonomisk utpressing. Det overordnede målet er å destabilisere motstanderens statlige struktur. Aktørene kan unngå å bli linket til hendelsene, ved å ikke være sporbare eller ved å ikke åpenbart gjennomføre militære handlinger. Dette gjør det vanskelig å definere en konflikt mellom statene som sådan (Major & Voss, 2016, s. 2). Dermed blir grensene mellom krig og fred uskarpe. Russland kunne forsøke å destabilisere og kontrollere NATO-land, eksempelvis de baltiske statene som ligger eksponert på østflanken og har større russiske minoriteter, uten å overskride terskelen til åpen konflikt eller krig. Dette fører til usikkerhet, om alliert bistand i så fall ville ytes eller ikke, og gjør dermed NATOs bistandsgarantier irrelevante (Glatz & Zapfe, 2015, s. 2).

Utenom dette scenariet ansees det som mulighet at Russland overraskende kunne annektere deler av NATOs territorium og dermed skape et «fait accompli». Grunnlag for denne vurderingen er Russlands reformerte og moderniserte militære kapabiliteter, som gir Russland muligheten til å gjennomføre tilsvarende operasjoner. Russland har utviklet en ny sikkerhetsstrategi og siden 2014 økt alarmøvelser og andre øvelsesaktiviteter betraktelig. Dette i den hensikt, å tydelig øke fleksibilitet, mobilitet og slagkraft av landmakten og å opprette et effektivt luftforsvar paret med langtrekkende presisjonsvåpen fra luftforsvaret og rakett-troppene. Evnen til å gjennomføre en operasjon med disse elementene vurderes å ha blitt demonstrert i Syria (Richter, 2016, s. 2).

I Baltikum spesielt ansees det som risiko at Russland kunne utnytte de geografiske fordelene det har i regionen. Tilgangen til lands (grensen mellom Polen og Litauen, som ligger mellom Belarus og Kaliningrad) kalles Suwalki gap og er kun 65 km bred (Richter, 2016,

s. 2–3). Dessuten har de baltiske statene en lang grense med Russland eller Belarus og mangler strategisk dybde. I Estland eksempelvis er den korteste avstanden fra grensen til kysten kun 176 kilometer, avstanden fra grensen til Tallinn er kun 196 kilometer. Dessuten er de baltiske statene i større grad avhengig av russiske energiforsyninger og investeringer, samt at de har russiske minoriteter og gode russiskkunnskaper som gjør dem mer utsatt for russiske media og propaganda (Major & Voss, 2016, s. 3). Russland ansees som kapabel til å gjennomføre et overraskende angrep i Baltikum. NATOs evne til å avverge dette ansees på den andre siden som utilstrekkelig. Styrkene i regionen er for svake og tilgangen for reaksjonsstyrkene utenifra er i dette tilfelle minst vanskelig grunnet forbedrede russiske anti-access / area denial (A2/AD) kapabiliteter (Richter, 2016, s. 3). Disse er et sterkt luftforsvar og ballistiske raketter i Kaliningrad og sør for St. Petersburg, anti-skips-våpen, luftvern og elektroniske kampføringsmidler samt forsterkede landstyrker i det vestlige militærdistriktet, som kan forsinke eller til og med stanse deployeringer og forsyninger både fra luft, land og sjø (Major & Voss, 2016, s. 2).

Dermed er både et overraskende angrep, hybrid krigføring eller en kombinasjon av disse mulige scenarier. Ved en kombinasjon ville russiske styrker kunne trekkes sammen ved grensen for å videre øke presset mot de baltiske statene i en hybrid konflikt og dermed videre innskrenke deres handlefrihet (Richter, 2016, s. 3).

Russisk trusseloppfatning: Den aktuelle russiske trusseloppfatningen påstås å ha utviklet seg de siste femten årene, senest etter NATOs andre utvidelse mot øst i 2004. Russisk side hevder at de etter forhandlinger med vesten på 90-tallet gikk ut ifra at NATO ikke videre skulle utvides mot øst og forventet en sterkere sikkerhetskooperasjon og rustningskontrollmekanismer under en styrket OSSE. Nato-Russland-rådet, som ble etablert i 2002 for å drøfte sikkerhetsspørsmål av gjensidig interesse, skulle åpne for dialog og samarbeid istedenfor gjensidig motarbeid (Richter, 2016, s. 3).

Til tross for et styrket sikkerhetssamarbeid satt den russiske ledelsen igjen med det inntrykket, at USA sammen med Storbritannia og østeuropeiske partnere forsøkte å innhegne Russland. Det ble argumentert at NATO i 2004 hadde utvidet seg helt inntil den russiske grensen ved St. Petersburg og at de baltiske landene ikke engang hadde sluttet seg til CFE-avtalen (Conventional (Armed) Forces in Europe)(Richter, 2016, s. 3).

Videre tolkes og brukes vestlig holdning ovenfor og innblanding i Georgia og Ukraina som årsaksforklaring for blant annet Georgias brudd av våpenhvilen med Russland, Ukrainas trussel om å begrense handlefriheten til svartehavsflåten på Krim-halvøya under Georgiakon-

flikten i 2008 og revolusjonen i Ukraina i 2014. Moskva anser dette som en form for hybrid krigføring for å støtte antirussiske regimeskift med den hensikt å videre utvide NATOs innflytelse. Reaksjonen fra russisk side var å sikre posisjonen til svartehavsflåten på Krim og støtte opprørerne i Øst-Ukraina (Richter, 2016, s. 4).

Også i Baltikum har Russland en annen oppfatning av situasjonen enn NATO- og/eller EU-Land. Russland vurderer NATO-aktivitetene i Øst-Europa ikke som reaksjon på en konkret trussel for de baltiske landene men heller som en vestlig konfrontasjonsstrategi. Dette påstås å være bevisbart gjennom luftbilder eller inspeksjoner som ikke vil vise til at Russland utgjør en trussel for Baltikum. Tvert imot påstås det at NATO øker presset på Russland og dens enklave Kaliningrad. Tiltakene i det vestlige militærdistriktet ansees dermed kun som reaksjon på vestens adferd og påstås fra russisk side å ligge innenfor avtalene som har blitt inngått (Richter, 2016, s. 4).

Denne angivelige russiske trusseloppfatningen som kun er hentet fra en kilde er sikkert kontroversiell og blir ikke delt av vestlig forskning generelt, men skal gi et bredere perspektiv og gjøre oppmerksom på at NATOs tiltak fra sitt ståsted ikke nødvendigvis blir tolket eller fortolket som intendert på motsiden.

2.6 Utviklingsbehovet og reaksjonen innen NATO og EU

Europa er (til tross for «Brexit») preget av økende politisk og økonomisk integrasjon innenfor og rundt den Europeiske Unionen og under rammen av NATO, som medfører amerikansk tilstedeværelse, på den ene siden og Russland med sine innflytelses- og interessesfærer på den andre siden (Brown, 2014, s. 201–203). Russland på sin side, etter en økonomisk og militært veldig svak periode etter Sovjetunionens oppløsning, moderniserer sitt forsvar, øker øvingsaktivitet, annekterte Krim, fører hybrid krig i Ukraina og understreker sine stormaktsambisjoner ved å gjennomføre maktprojeksjon via en større uavhengig militær fellesoperasjon i Syria.

NATO møtte denne sikkerhetspolitiske utfordringen ved å trappe opp investeringer, personell og øvelser i og for Europa. Under NATO-toppmøtet i Wales i 2014 ble tilsvarende vedtak besluttet. Disse var oppbygging av den såkalte *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF), tilpasning og utvidelse av staben til *Multinational Corps North East* og videreutviklingen av *NATO Response Force* (NRF). NATOs *Readiness Action Plan* (RAP) ble vedtatt og inneholder «*Assurance Measures*» som skal understreke solidariteten innen alliansen og «*Adaption Measures*» som skal føre til videreutvikling av alliansen (Wales Summit Declaration, 2014, s. 2).

«*Assurance Measures*» ble mest tydelig gjennom økt øvelsesaktivitet og militært nærvær i de østlige medlemslandene. AWACS-fly hadde økt overvåkning av den østre flanken og marinefartøy hadde økt sin tilstedeværelse i Østersjøen og Svartehavet. Dessuten hadde også antall kampfly som driver med *NATO Air Policing* over Baltikum midlertidig blitt økt. I tillegg til disse vedtakene fra NATO kom bilaterale avtaler mellom medlemslandene. Noen NATO-land benyttet muligheten til å gå ut over alliansens vedtak for å demonstrere eller understreke deres handlevilje og handlekraft. USA har eksempelvis besluttet videregående tiltak som var del av *European Reassurance Initiative* (ERI) som President Barack Obama kunngjorde i juni 2014. Ressursene som var satt av til ERI muliggjorde en vedvarende, roterende tilstedeværelse av militære enheter, paret med økt bilateral øvingsaktivitet i Polen og de baltiske statene. Et eksempel for dette var marsjøvelsen «*Dragoon Ride*», hvor enheter av et amerikansk kavaleriregiment marsjerte gjennom de østlige medlemslandene med pansrede stridskjøretøy. Videre ble også kampfly deployert på grunnlag av et rotasjonssystem og økt antall russiske bombeflytokter ble besvart med et lite antall amerikanske strategiske bombeflytokter fra baser i Storbritannia. En annen del av ERI var muligheten for forhåndslagring av materiell i regionen. USAs forsvarsminister Ashton Carter kunngjorde under sin europeise i juni 2015 at ytterligere 250 pansrede kjøretøy skulle forhåndslagres i Sentral- og Øst-Europa. Dette er en del av såkalte *European Activity Set* (EAS) som skal kunne utruste en mekanisert brigadestridsgruppe med cirka 5000 soldater både for øvelser, roterende tilstedeværelse eller ved behov operasjoner i regionen (Glatz & Zapfe, 2015, s. 2–3).

«*Adaption Measures*» er de vedtakene som er mindre synlige men mer viktig for NATOs fremtidige evne til å håndtere de aktuelle sikkerhetsutfordringene. NATOs strukturer og instrumenter skal tilpasses. Formålet til *Readiness Action Plan* er en tydelig forbedring av reaksjonsevnen til NATO Response Force (NRF). Omfanget til NRF skal på grunnlag av NATO forsvarsministtermøtet i juni 2015 stige fra 19.000 til 40.000 soldater. I tillegg skal fra 2016 *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF) med 5000 soldater bli etablert som del av NRF. Denne «spydspissen» skal være en *joint* og *combined* hurtigreaksjonsstyrke som kan deployeres i løpet av få dager, for å kunne reagere direkte på sikkerhetspolitiske utfordringer og dermed heve avskrekkings-potensialet til styrkene NATO har til disposisjon. Denne effekten skulle forsterkes ved å etablere åtte mottakspunkt (*NATO Force Integration Units*) i Polen, Romania, Bulgaria, Ungarn, Slovakia, Estland, Lettland og Litauen. NATO søker å opprettholde en gjennomgående tilstedeværelse (*persistent presence*) for felles øvelser og utdanning. Dette skjer på grunnlag av et rotasjonssystem og uten å danne store stridsgrupper for å

ikke bryte med avtalen mellom NATO og Russland fra 1997 og dermed videre eskalere situasjonen (Fryc, 2016, s. 45–64).

Etter at beslutningene fra Wales hadde blitt implementert ble det tydelig at disse ikke var tilstrekkelige for å berolige de østlige medlemslandene og troverdig avskrekke Russland i en vedvarende anspent utenriks- og sikkerhetspolitisk situasjon. Særlig Polen og de baltiske landene opprettholdt kravet om å stasjonere kampkraftige multinasjonale stridsgrupper, som skulle sørge for å involvere flere medlemsland og dermed øke sannsynligheten for bred allianse-solidaritet og i tilfellet av et angrep var i stand til å holde territorium fram til reaksjonsstyrker var kommet på plass. Samtidig måtte stasjoneringen være såpass liten og diskre at ikke Russland ble utfordret til videre eskalering av situasjonen (Glatz & Zapfe, 2015, s. 6).

Derfor ble under NATO-toppmøtet i Warszawa beslutningen for eFP tatt, der det skulle utgrupperes fire multinasjonale bataljonsstridsgrupper i Estland, Latvia, Litauen og Polen (Saxi, 2017, s. 18). NATO skulle dermed i enda større grad settes i stand til å møte alle dagens utfordringer fra både øst og sør: «The changed and evolving security environment demands the ability to meet challenges and threats of any kind and from any direction (Warsaw Summit Communiqué, 2016, s. 2).»

Parallelt med utviklingen og reaksjonene innen NATO har også den Europeiske Unionen videreutviklet sin felles utenriks- og sikkerhetspolitikk. Den felles sikkerhets- og forsvarspolitikken (*Common Security and Defence Policy* (CSDP)) er en del av denne. Etter en lang prosess som allerede begynte i 1948 ble medlemslandene ved Cologne European Council i 1999 enige om at EU skulle råde over militære styrker som setter det i stand til å selvstendig håndtere internasjonale kriser. For militære operasjoner var det planlagt å bruke NATOs ressurser og/eller nasjonale og flernasjonale styrkebidrag fra medlemslandene (*Cologne Declaration*, 1999, s. 2–11). Med *Berlin Plus agreement* fra 2003 ble arbeids- og ressursfordelingen mellom EU og NATO formalisert og samarbeidsmekanismer utviklet for å unngå parallelle strukturer. *European Security Strategy* fra 2003 ble det første felles dokumentet som analyserer EUs sikkerhetspolitiske situasjon og som danner grunnlag for et samkjørt politisk og militært konsept (European External Action Service, 2016, s. 6–8). Lisboa-traktaten ble vedtatt i 2007 og utvider og reformulerer både *Treaty on European Union* (TEU) og *Treaty of the European Community* (TEC), som nå heter *Treaty on Functioning of the European Union* (TFEU). Nå blir de sikkerhets- og forsvarspolitiske prosjektene og avtalene samlet i *Common Security and Defence Policy* (CSDP) og samkjørt med den felles utenriks- og sikkerhetspolitikken under *High Representative for Foreign Affairs and Security Policy* som samtidig er

Vice-President of the European Commission (HR/VP). Dessuten etableres *European External Action Service* (EEAS) som støtteapparat for HR/VP, *Petersberg Tasks* utvides og en gjensidig bistands- og solidaritets-avtale for krise og krig blir vedtatt - ikke konkurrerende, men komplementerende til tilsvarende avtale innen NATO. Videre ble det med TEU Art. 42.6 åpnet for et såkalt permanent, strukturert samarbeid (*Permanent Structured Cooperation* (PESCO) ble på dette grunnlaget formalisert og vedtatt i slutten av 2017) (*European External Action Service*, 2016, s. 9–10). PESCO er en avtale mellom 25 kapable og frivillige medlemsland, som med dette samarbeidet søker å totalt sett øke investeringene på materiell, harmonisere anskaffelsesprosessene og utviklingen av forsvarsmateriell, øke effektivitet, styrkeproduksjon og kapabilitetsutvikling samt operasjonell beredskap. I tillegg til dette har EU utviklet både *Civilian Headline Goals* (CHG) og *Military Headline Goals* (HLG) som definerer og sikrer tilgang til nødvendige kapabiliteter for å kunne gjennomføre EU-operasjoner. Disse har blitt videreutviklet og synkronisert over tid. EU vektlegger en samkjørt sivil og militær tilnærming (*Comprehensive Approach* (CA)) og har i 2016 vedtatt *Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Den inneholder nye politiske målsetninger og ambisjoner om å ta mer ansvar for egen sikkerhet og forsvar, nye finansinstrumenter for å understøtte medlemslandenes og forsvarsindustriens utvikling av kapabiliteter (*European Defence Action Plan*) og kooperasjon på forskjellige områder mellom EU og NATO (*European External Action Service*, 2016, s. 9–12).

2.7 Sammenfatning og del-konklusjon

Sammenfattende skulle dette kapitlet i grove trekk beskrive den utenriks-, forsvars- og sikkerhetspolitiske bakgrunnen for det aktuelle samarbeidet innen og mellom EU og NATO. Fredsdividenden, et sterkere og mer progressivt Kina og Russland, fragile stater som åpner for mer migrasjon og terrorisme paret med økonomiske og politiske begrensninger for økte forsvarsutgifter setter rammen for dette samarbeidet. Det er sannsynlig at USA fremtidig kommer til å omprioritere ressurser bort fra Europa og her forventer mer selvstendighet og egenansvar. Dette fører til at de europeiske medlemslandene i både NATO og EU må effektivisere sin ressursbruk (investeringer, materiell og personell) og øke forsvarsevnen for å fremtidig kunne forsvare sine felles goder og fremme sine felles interesser. I dette store bildet blir alle mekanismene trukket på: maktbalansering, samarbeid for et felles absolutt gode/gevinst og felles interesser og samsvarende verdier og kulturer som grunnlag og driver av samarbeid. Det skal

nå videre undersøkes hva drivkreftene og mekanismene i de utvalgte konkrete prosjektene mellom Norge og Tyskland er.

3 Enhanced Forward Presence

Dette kapitlet omhandler den første av de tre casene som denne oppgaven består av. Det inneholder en del som redegjør for det konkrete samarbeidsprosjektet samt bidragene til henholdsvis Norge og Tyskland. Neste del belyser, analyserer og strukturerer drivkreftene på både norsk og tysk side opp imot faktorene (de tre grunnleggende mekanismene som ble utledet fra de tre utvalgte IR-teoriene realisme, liberalisme og sosial konstruktivisme) og kommer dermed frem til årsakene for samarbeidet. Avslutningsvis følger en del som sammenfatter funnene og del-konkluderer innen kapitlet.

3.1 Hva er eFP?

I dette avsnittet skal det redegjøres for samarbeidsprosjektet generelt samt Norges og Tysklands bidrag inn i prosjektet.

Etter Russlands intervensjon i Ukraina i 2014 oppstod et behov for en reaksjon innen NATO. De østlige NATO medlemslandene, spesielt de baltiske landene og Polen, følte seg truet og skulle beroliges (R. Allers, 2016, s. 14). Første tiltak var økt alliert nærvær gjennom en utvidelse av luftovervåkning og øvingsaktivitet i området. Under Wales-toppmøtet i september 2014 ble disse og videre tiltak (*assurance measures*) vedtatt.

Dessuten la den såkalte Readiness Action Plan (RAP) som ble vedtatt opp til organisatoriske og strukturelle endringer for å tilpasse NATO til den nye sikkerhetssituasjonen (*adaption measures*). I hovedsak skulle NATOs hurtige reaksjonsstyrke (NRF) styrkes ved å opprette en Very High Readiness Joint Task Force (VJTF) (Oma & Bjerga, 2018, s. 2).

En vedvarende anspent utenriks- og sikkerhetspolitisk situasjon i perioden fra 2014 til 2016 førte til at NATOs intensjon dreide seg fra å berolige sine mest utsatte allierte i øst til å avskrekke den potensielle motstanderen Russland. Særlig de baltiske land og Polen var bekymret for at Wales-tiltakene ikke var tilstrekkelige for å avskrekke Russland, fordi tilstedeværelsen var for sporadisk og sannsynligheten for tilstrekkelige forsterkninger i rett tid var lav (R. Allers, 2016, s. 1179–1181).

Som en konsekvens ble det under Nato-toppmøtet i Warszawa i juli 2016 besluttet å etablere eFP, som hovedsakelig skulle utgjøres av fire multinasjonale bataljonsstridsgrupper i Estland, Latvia, Litauen og Polen (Saxi, 2017, s. 18). Disse bataljonsstridsgruppene består av vel 1000 Soldater hver og er knyttet til vertslandenes brigader som igjen ledes av NATO. Ba-

taljonsstridsgruppene ledes av de fire rammenasjonene (*framework nations*) USA, Canada, Storbritannia og Tyskland (Oma & Bjerga, 2018, s. 2).

Med eFP har NATO nå oppnådd en kontinuerlig, rotasjonsbasert tilstedeværelse av landstyrker. EFP er en form for politisk-strategisk kommunikasjon som har til formål å sende det tydelige budskapet at NATO tar sikkerheten av sine østlige medlemsland alvorlig. Dette budskapet retter seg både til medlemslandene i øst som skal bli beroliget og til Russland som skal bli avskrekket med en demonstrasjon av vilje og evne til kollektivt forsvar (R. Allers, 2018, s. 2–4).

Battlegroup led by Germany, operating with Lithuanian forces in Rukla, Lithuania		
Contributor	Troops	Forces
Germany	500	1 x mechanised infantry company, combat service, combat service support
Croatia	178	1 x Mechanized infantry company (15x PATRIA armoured vehicles, 1 x M-ATV mine resistant vehicles)
France	270	1 x armoured infantry company (equipped with 12 IFV) + 1 tank platoon (5 x Leclerc MBT) Staff officers, fire observers and coordination element, logistic support elements
Netherlands	250-270	1 x armoured infantry company with armoured fighting vehicles
Norway	50	Reconnaissance task unit
Belgium	2	Staff Officers
Iceland	1	Public Affairs Civilian
Approximate total troop number: 1271		

(Public Diplomacy Division, 2018, s. 2)

Selv om NATO med eFP har økt tilstedeværelsen i Baltikum betraktelig må det her understrekes at styrkene i regionen i og for seg selv ikke er tilstrekkelige for å skape en avskrekkende effekt. Avskrekkingseffekten oppnås ved å ha multinasjonale krefter i regionen som sikrer at terskelen til krig vil overskrides på en måte som gjør at de fleste store NATO-

medlemslandene vil bli direkte involvert i kamphandlinger og dermed sikrer en bred solidaritet innen alliansen og en felles respons. Det er altså NATO som har den avskrekkende effekten, ikke eFP. Men avskrekkingen er kun troverdig hvis NATO evner å få tilstrekkelige styrker på plass i rett tid. Noe som NRF/VJTF grunnet manglende forhåndslagring og de russiske A2/AD kapasitetene i regionen kan ha vanskeligheter å oppnå. Dette understreker betydningen av ytterligere nasjonale bidrag som USAs *European Reassurance Initiative* (ERI) og *European Activity Set* (EAS) (se kapittel 2.6) (Luik & Praks, 2017, s 11–15).

Som vist i tabellen ovenfor bidrar Norge inn i den tysklede bataljonsstridsgruppen i Rukla, Litauen. Samarbeidet foregår på alle nivåer fra politisk, der avgjørelsen for samarbeidet ble tatt og rammene ble satt, ned til det taktiske nivået innen selve stridsgruppen.

Norges bidrag til eFP: Norge har fra mai 2017 og fram til i dag bidratt til den tysklede bataljonsstridsgruppen. Bidraget var fram til desember 2017 en mekanisert kompani-stridsgruppe fra Telemark bataljon som omfattet vel 200 soldater og som var stridsvogntung. Fra januar og frem til mars utgjøres bidraget av en fjernoppklaringstropp fra etterretningsbataljonen med cirka 30 personell samt støttefunksjoner (Oma & Bjerga, 2018, s. 2). Per 17. mai 2018 ligger bidraget på cirka 50 personell. (Public Diplomacy Division, 2018, s. 2)

Bataljonsstridsgruppen inkludert de norske styrkene er basert i Rukla som ligger sentralt i Litauen. Her har også den litauiske brigaden Iron Wolf sin base. I tillegg til Norge har også Belgia, Luxembourg, Frankrike og Kroatia bidratt til det kontinuerlige bidraget som kommer fra Tyskland og Nederland. Totalt sett består bataljonsstridsgruppen, som har utgangspunkt i det tysk-nederlandske korpset, av tre til fire manøverenheter og stabs- og støtteelementer. Det består et tett samarbeid med Iron Wolf brigaden (Oma & Bjerga, 2018, s. 2).

Tysklands bidrag til eFP: Tyskland er rammenasjonen for ledelsen av bataljonsstridsgruppen i Rukla, Litauen. Det har så langt bidratt med hovedkreftene innen stridsgruppen. Fra januar til juli 2017 med en mekanisert infanteribataljon (Panzergrenadierbataillon 122) fra Oberviechtach som er del av stridsvognbrigaden 12 (Panzerbrigade 12), fra august 2017 til februar 2018 med atter en mekanisert infanteribataljon (Panzergrenadierbataillon 371) fra Marienberg som er del av mekanisert infanteribrigade 37 og fra og med februar 2018 med en infanteribataljon (Jägerbataillon 292) fra Donaueschingen som er del av den tyske franske infanteribrigaden (BMVg (tysk FD), 2018b, s. 1–2). Per 17. mai 2018 ligger bidraget på cirka 500 personell hvorav kun et tysk manøverkompani inngår i bataljonsstridsgruppen (Public Diplomacy Division, 2018, s. 2).

3.2 Drivkrefter

Det følgende avsnittet skal nå belyse, analysere og strukturere drivkreftene for bidragene inn i prosjektet og dermed også for samarbeidet fra både norsk og tysk side. Dette oppnås ved å strukturere avsnittet i fire underavsnitt, et som belyser og analyserer drivkreftene og tre som strukturerer disse drivkreftene etter faktorene. Neste avsnitt deretter sammenfatter funnene og del-konkluderer innen kapitlet.

3.2.1 Norges og Tysklands syn på eFP-samarbeidet

De overordnede drivkreftene for bidraget inn i eFP for både Norge og Tyskland blir allerede tydeliggjort i den felles erklæringen av forsvarsministrene av de deltagende landene. Her blir det erklært at eFP er en direkte respons til Russlands aggressive handlinger og den dermed forandrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa. Det fremskutte nærværet er en demonstrasjon av alliansesolidaritet og vilje og evne til å forsvare NATOs befolkning og territorium (Forsvarsministrene eFP, 2017).

Den tyske forsvarsministeren Dr. Ursula von der Leyen bekrefter i en offentlig ordre vedrørende eFP at hensikten er å trygge de østlige allierte og avskrekke Russland (BMVg (tysk FD), 2017f).

Dette blir også på norsk side bekreftet. Den norske regjeringen erklærer at den med sitt bidrag inn i eFP vil bidra til styrking av alliansens avskrekking og forsvarsevne og samtidig til trygging av medlemslandene. Videre skal ubalansen i den transatlantiske byrdefordelingen dermed reduseres og samhold og solidaritet styrkes (Statsministerens kontor, 2016). Dessuten påpekes det at eFP og NRF ansees som kollektivt forsvar i praksis og at det vil gi norske styrker operativ erfaring og forbedret samvirke med allierte (UD, 2018b).

Også på tysk side blir dette poenget understreket. Det tyske forsvarsdepartementet erklærer at en av hensiktene med deltakelsen i eFP er å øke den operative evnen og interoperabiliteten til deltagende styrker samt styrke alliansens forsvarsevne totalt sett. Samtidig påpekes det at man holder seg til NATO-Russland-grunndokumentet fra 1997 og ikke stasjonierer styrker permanent. Dette for å ikke påskynde eller eskalere konflikten og for å åpne for en dialog mellom Russland og NATO (BMVg (tysk FD), 2018c).

Også betydningen av flernasjonalt samarbeid innen eFP, blant annet med Norge, blir understreket (BMVg (tysk FD), 2018a). Dette for å skape synergieffekter og effektivitet på områdene styrkeproduksjon, personell, materiell og anskaffelser på grunnlag av stabile kooperationsforhold (Bundesregierung (tysk regjering), 2016, s. 68–69).

Norge velger av sine fem utvalgte strategiske partnere i Europa (Frankrike, Nederland, «Norden», Storbritannia, Tyskland) (FD, 2016c, s. 19) Tyskland framfor de andre som samarbeidspartner for dette prosjektet. Den norske regjeringen erklærer at det norske bidraget til eFP vil inngå i en tyskledet bataljonsstridsgruppe og at de norske styrkene sammen med tyske og nederlandske vil bli stasjonert i Litauen. Tyskland og Nederland som samarbeidspartnere ble forklart å være naturlige valg, siden det allerede består et godt samarbeid mellom landene, særlig innenfor NATOs beredskapsstyrker som ble generert ut ifra det tysk-nederlandske korpset (FD, 2016a).

Dette ble videre bekreftet i en pressemelding fra 28. september 2017: «Vi ønsker å videreføre det tette og gode hær-samarbeidet med særlig Tyskland og Nederland, og vil derfor også i 2018 velge å være i Litauen sammen med dem, sier forsvarsminister Ine Eriksen Søreide.» (FD, 2017).

Norge og Tyskland vektlegger innenfor denne rammen samarbeidet med hverandre grunnet bestående og etablerte samarbeidsfora og dialog på alle nivåer og gode erfaringer fra for eksempel samarbeidet innen det tysk-nederlandske korpset. Tyskland er en naturlig partner for Norge siden det engasjerer mindre allierte og opptre pålitelig og langsiktig i det hensyn (R. Allers, 2018, s. 2–4). Norge og Tyskland deler i stor grad et felles verdigrunnlag i forhold til moralske, etiske og folkerettslige prinsipper og synet på en helhetlig tilnærming til krisehåndtering. Begge satser i stor grad på NATO for sitt territorielle forsvar og fokuserer på å holde på USA som sin viktigste sikkerhetspolitiske partner (Bundesregierung (tysk regjering), 2016, s. 22–26, 58–60, 64–70, 80, 138) og (FD, 2016c, s. 6, 17–21, 108).

Det må samtidig nevnes at det norsk-tyske forholdet også preges av asymmetrien mellom en småstat og en stormakt. Dette fører tidvis til delvis ulike preferanser og fokus. Norge er som småstat mest opptatt av tilstedeværelse og situasjonsforståelse i sine egne Nordområder. Tyskland, som en forholdsvis stor og ressursrik stat i sentrum av Europa, er i større grad forventet og tvunget til å bidra flere steder. Berlin må ta høyde for situasjonen i Østersjøen på NATOs «østflanke», i Middelhavet langs alliansenes «sydflanke» og eventuelt også på «nordflanken» til støtte for Norge. (R. M. Allers, Masala, & Tamnes, 2014, s. 31–46, 47–70, 105–125). En videre forskjell mellom landene er at Tyskland er en sterk pådriver av sikkerhets-samarbeidet innen EU, noe som Norge bare deler så lenge disse foretakene ikke kolliderer med NATO. Et videre problem oppstår for Norge som ikke-medlem av EU dersom det her oppstår nye fora for samarbeid, der Norge ikke har innflytelse (R. Allers, 2018, s. 3).

Det Norge og Tyskland igjen har til felles er at de underligger trange budsjett- og ressursrammer. Disse må kompenseres gjennom felles styrkebidrag og effektivisering og harmonisering av nasjonale ressurser. Dette i en flernasjonalt ramme vedrørende både personell og styrkebidrag, materiell, vedlikehold og anskaffelser (FD, 2016c, s. 114, 120) og (Bundesregierung (tysk regjering), 2016, s. 69).

De siste tre avsnittene er ikke eFP-spesifikke og gjelder generelt for norsk-tysk forsvars- og sikkerhetspolitisk samarbeid. De er dermed overførbare til de andre to casene i denne oppgaven og legges her til grunn.

Sammenfattende ønsker Norge og Tyskland på grunnlag av sine verdier, rettslige rammer og sikkerhetspolitiske interesser med sin deltakelse i eFP å bidra til avskrekking av Russland og oppstøtting under alliansesolidariteten. Videre skal prosjektet øke alliansens evne til kollektivt forsvar og interoperabilitet. Norge og Tyskland vektlegger innenfor denne rammen samarbeidet seg imellom grunnet bestående og etablerte samarbeidsfora og dialog på alle nivåer og gode erfaringer fra for eksempel samarbeidet innen det tysk-nederlandske korpsset. Tyskland er en naturlig partner for Norge siden det engasjerer mindre allierte og opptre pålitelig og langsiktig i det hensyn. Norge og Tyskland deler i stor grad et felles verdigrunnlag i forhold til moralske, etiske og folkerettslige prinsipper og synet på en helhetlig tilnærming til krisehåndtering. Dessuten har begge land behov for og med det bestående samarbeidet innen det tysk-nederlandske korpsset en god mulighet for å samkjøre og effektivisere sine ressurser.

Drivkreftene for bidragene inn i eFP og samarbeidet mellom Norge og Tyskland som videre struktureres og drøftes er **ønsket om økt avskrekking overfor Russland, økt alliert forsvarsevne og interoperabilitet, alliansesolidaritet, trygging av allierte, gode erfaringer fra tidligere samarbeid** og dermed **gjensidig forståelse og tillitt, knappe ressurser** vedrørende budsjett, personell og materiell og et **lignende politisk og militært tankesett**.

3.2.2 Realismens drivkrefter for eFP-samarbeidet

Den økte avskrekkingen overfor Russland er en drivkraft som best lar seg forklare gjennom den realistiske mekanismen. NATO øker sitt militære nærvær i Baltikum og videreutvikler parallelt sin reaksjonsevne ved hjelp av NRF/VJTF og RAP - øker altså sin «harde» makt - for å balansere Russlands økte kapasiteter og mer offensiv adferd på motsiden. Økt alliert forsvarsevne og forbedret interoperabilitet øker videre NATOs «harde» makt. Både unilaterale tiltak som det amerikanske *European Reassurance Initiative* (ERI) og *European Activity Set*

(EAS), men også bi- og minilaterale tiltak som Norges og Tysklands samarbeid i rammen av eFP kan ansees som tiltak for å høyne den «harde» makt overfor Russland videre.

Det som taler imot en ren realistisk forklaring er, at tiltakene på NATOs og den bilaterale samarbeids side ifølge realistisk tankegang er for små eller for svake - NATO og enkelte land i en uni- eller multilateral ramme har potensialet til å trappe opp styrkene og tiltakene enda mer, for å skape en reell motvekt eller til og med dominans i regionen, med fare for en rustningsspiral. Noe som kunne forventes ifølge realismen. Dette velges å ikke gjøre for å unngå eskalering og rustningskappløp og for å ikke presse den sannsynligvis militært og økonomisk underlegne men likevel kapable (konvensjonelt, men særlig kjernefysisk) motsiden for hardt og dermed åpne for en eventuell åpen konflikt. Heller vil man jobbe imot videre eskalering ved å holde seg til NATO-Russland-grunnokumentet og ikke stasjonere for sterke og permanente styrker i Baltikum og Polen og dermed holde muligheten for deeskalering og dialog åpen. Noe som heller lar seg forklare i rammen av liberalistisk tankegang.

Dermed er de identifiserte realistiske hoveddrivkreftene i empirien **ønske om økt avskrekking overfor Russland, økt alliert forsvarsevne og interoperabilitet.**

3.2.3 Liberalismens drivkrefter for eFP-samarbeidet

Som nevnt ovenfor er tilbakeholdenheten og det man velger å ikke gjøre innen eFP heller forklarbart innen den liberalistiske mekanismen. Man velger å ikke eskalere og dominere for å åpne for dialog om overholdelse av avtaler og folkeretten.

Alliansesolidaritet og trygging av allierte kan man sikkert også forklare som en realistisk nødvendighet. Bare når de allierte er solidariske og står sammen kan alliansens makt utfolde seg og oppnå den ønskede effekten. Men det ligger mer i dette. Nasjonene - og her særlig Norge og Tyskland - er villige til å stå sammen uten å selv som nasjon oppnå mer relativ makt. De samarbeider for å oppnå et felles gode, fred og sikkerhet gjennom samarbeid, og høyner dermed den absolutte gevinsten for alle. Også viljen til å kooperere og bli mer gjensidig avhengig for å gjøre mer ut av de mindre og knappe nasjonale ressursene vedrørende budsjett, personell og materiell kan best forklares gjennom den liberalistiske mekanismen. Det lignende politiske og militære tankesettet mellom Norge og Tyskland øker den gjensidige interessen i å samarbeide. Økt gjensidig avhengighet, økonomisk liberalisering, demokratiske strukturer, internasjonal rett og samarbeid for fred ansees å gi sterke gevinster for både Norge og Tyskland.

Med det lignende politiske og militære tankesettet er grensen til lignende kultur og sosiale forhold nådd og dette argumentet utgjør dermed grensesnittet til den sosial konstruktivistiske tilnærmingen for å forklare samarbeidet mellom Norge og Tyskland innen eFP.

De identifiserte liberalistiske hoveddrivkreftene i empirien er dermed **alliansesolidaritet, trygging av allierte og knappe ressurser** (budsjett, personell og materiell).

3.2.4 Sosial-konstruktivismens drivkrefter for eFP-samarbeidet

At Norge og Tyskland er nære og likesinnede allierte som deler en felles forståelse av moralske, etiske og folkerettslige prinsipper er et godt utgangspunkt for den gode og åpne dialogen som foregår på alle nivå. Disse dialogene er sosial interaksjon. Denne blir lettere jo mer det politiske og militære tankesettet er kompatibelt. Jo bedre det sosiale samspillet jo bedre og dypere går samarbeidet. Dette vises blant annet gjennom det faktum at man grunnet gode erfaringer fra tidligere samarbeid og dermed gjensidig forståelse og tillitt er villig til å samarbeide mer og dypere. Noe som alle sikkert kan bekrefte ut ifra egen erfaring - kommer man godt overens er man villig til å samarbeide videre og kanskje mer, gjør man ikke det prøver man å holde videre samarbeid så lite som mulig avhengig av de ytre rammene.

De identifiserte sosial-konstruktivistiske hoveddrivkreftene i empirien er **gode erfaringer fra tidligere samarbeid, nærhet, likesinnethet, tillitt** og et **lignende politisk og militært tankesett**.

3.3 Sammenfatning og del-konklusjon eFP

Selv om Norge og Tyskland grunnet størrelsesforskjell og geografisk beliggenhet, som beskrevet før, har delvis ulike preferanser og fokus, så er de nære og likesinnede allierte som deler en felles forståelse av moralske, etiske og folkerettslige prinsipper samt at de har sammenfallende strategiske behov og interesser. Drivkreftene som ligger bak begge samarbeid innen eFP er nærmest identiske. Disse er sammenfattende vist i nedenfor stående tabell.

eFP	Felles	Kun Norge	Kun Tyskland
Realismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – ønske om økt avskrekking overfor Russland – økt alliert forsvarsevne – interoperabilitet 		
Liberalismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – alliansesolidaritet – trygging av allierte – knappe ressurser (budsjett, personell og materiell) 		
Sosial-konstruktivismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – gode erfaringer fra tidligere samarbeid – nærhet – likesinnethet – tillitt – lignende politisk og militært tankesett 		

Det man ved siden av de konkrete drivkreftene kan trekke ut av dette kapitlet er at alle teoriene forklarer noe men ikke alt. Naturlig nok har de etablerte IR-teoriene forklaringskraft for samarbeidet mellom stater. I dette tilfellet ser det ut som samarbeid generelt under NATO medlemmene blir framtvinget av ytre realistiske drivere som den sikkerhetspolitiske situasjonen, nasjonalt begrensede (makt-)ressurser, osv. (altså samarbeid ja eller nei) mens de idealistiske og konstruktivistiske drivkreftene avgjør hvem som konkret jobber sammen og hvordan - altså utformingen av samarbeidet.

Noe som i de andre casene videre skal undersøkes og be- eller avkreftes.

4 NATO Response Force

Dette kapitlet omhandler den andre av de tre casene som denne oppgaven består av. Det inneholder en del som redegjør for det konkrete samarbeidsprosjektet samt bidragene til henholdsvis Norge og Tyskland. Neste del belyser, analyserer og strukturerer drivkreftene på både norsk og tysk side opp imot faktorene (de tre grunnleggende mekanismene som ble utledet fra de tre utvalgte IR-teoriene realisme, liberalisme og sosial konstruktivisme) og kommer dermed frem til årsakene for samarbeidet. Avslutningsvis følger en del som sammenfatter funnene og del-konkluderer innen kapitlet.

4.1 Hva er NRF?

I dette avsnittet skal det redegjøres for samarbeidsprosjektet generelt samt Norges og Tysklands bidrag inn i prosjektet.

NRF ble opprinnelig kunngjort ved NATO toppmøtet i Praha i november 2002 og vedtatt av NATO-forsvarsministrene i Brussel i 2003. NRF skulle være en moderne og høyteknologisk, fleksibel, deployerbar, interoperabel og utholdende styrke med land-, luft- og sjøkomponenter. Den skulle fungere som en hurtig i reaksjonsstyrke for alle typer krise og uten geografiske begrensninger som kunne settes inn raskt etter avgjørelsen av *North Atlantic Council* (NAC). Videre skulle NRF ta høyde for en *Comprehensive Approach* (CA) og være gjensidig utfyllende og ikke konkurrerende med EUs Civilian og Military Headline Goals (Prague Summit Declaration, 2002, s. 2).

Siden har NRF oppnådd «*initial operational capability*» i 2004 og «*full operational capability*» i 2006. Deretter har konseptet blitt justert to ganger, i 2008 og 2010, hovedsakelig for å møte utfordringene med styrkeproduksjon grunnet de resurskrevende misjonene i Irak og Afghanistan. I 2013 ble NRF kjernen for *Connected Forces Initiative* (CFI) som videre skulle øke effektivitet og interoperabilitet og dermed beredskapen innen NATO, hovedsakelig gjennom bedre koordinerte utdannelser og øvelser (NATO, 2017).

På NATO-toppmøtet i Wales i 2014 ble det erklært at NRF kapabilitetene skulle bygges ut til en «*enhanced NRF*». Denne skulle omfatte en *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF) for å enda raskere (*notice to move* (første styrker på plass innen) 2-3 dager) kunne reagere på utfordringer og trusler, særlig i NATOs periferi. Denne skulle i tillegg til landkomponenten inneholde sjø-, luft- og spesialstyrke-komponenter og underligge tilstrekkelig kommando og kontroll for å hurtig kunne igangsette en eventuell operasjon. Tyngdepunktet lå her

på å raskt kunne forsterke de østlige allierte grunnet den anspente sikkerhetspolitiske situasjonen med Russland (Wales Summit Declaration, 2014).

I februar 2015 ble det vedtatt at landkomponenten til VJTF skulle omfatte cirka 5000 personell med tilstrekkelig luft-, sjø- og spesialstyrke-støtte. Frankrike, Tyskland, Italia, Polen, Spania, Tyrkia og Storbritannia erklærte seg enige i å ta lederrollene for den roterende VJTF-beredskapen i årene fremover. VJTF skulle være klar innen NATO-toppmøtet 2016 i Warszawa. I Juni 2015 vedtok NATO-forsvarsministrene videre at NRF skulle trappes opp fra tidligere 19000 personell til 40000 inkludert VJTF-komponenten. Fram til VJTF skulle være klar i 2016 fungerte det tysk-nederlandske korpset som *interim*-VJTF. Dette for å teste konseptet og for å umiddelbart høyne NATOs evne til avskrekking og krisereaksjon. Denne ble komplettert gjennom opprettelse av de åtte mottakspunktene (*NATO Force Integration Units*) i Polen, Romania, Bulgaria, Ungarn, Slovakia, Estland, Lettland og Litauen. (Glatz & Zapfe, 2015, s. 3).

Samarbeidet mellom Norge og Tyskland innen NRF foregår hovedsakelig innenfor rammen av VJTF og innenfor denne igjen innen landkomponenten. Derfor ligger fokus videre utover på samarbeidet innen landkomponenten til VJTF.

Norges bidrag til NRF: Norge har i 2015 bidratt til NRF med hurtigreaksjonsstyrker til lands men også med F-16 kampfly, minerydderfartøy og eksplosivryddelag (FD, 2015). Norge har videre bidratt med tilsvarende kapabiliteter i årene fremover. Hurtigreaksjonsstyrkene på landsiden var en sammensatt styrke fra Brigade Nord som i 2015 inngikk i *interim*-VJTF-prosjektet i rammen av det tysk-nederlandske korpset. Innen denne rammen planlegger Norge også i 2019 å bidra til landkomponenten (FD, 2016b). «Det norske bidraget skulle i utgangspunktet være en vanlig beredskapsperiode for NRF. I stedet ble oppdraget etter hvert en test av et nytt Nato-konsept: *Very High Readiness Task Force* (VJTF). Det norske hovedbidraget til VJTF var en bataljonsstridsgruppe fra Brigade Nord, som gikk under navnet Task Group Telemark Bataljon. I beredskapsperioden inngikk bataljonen i en brigade under nederlandsk ledelse, og med styrker primært fra Tyskland og Nederland.» (Forsvaret, 2015).

Tysklands bidrag til NRF: Tyskland, Nederland og Norge har i 2015 stilt med hovedstyrkene til VJTF og dekket kostnadene for prosjektet. Bundeswehr stilte med cirka 2700 av 5000 personell. Bidraget inneholdt hovedkvarteret, luftbevegelig infanteri, mekanisert infanteri, transportfly og marineenheter (Major, 2015, s. 3). Landkomponenten ble stilt av Panzergrenadierbataillon 371 fra Marienberg, forsterket med ingeniører, oppklaringsstyrker, artilleri, logistikk og sanitetsstyrker fra forskjellige avdelinger (Deutsches Heer, 2015a). I 2019

bidrar Tyskland med en brigadestridsgruppe fra Panzerlehrbrigade 9 som inneholder fem tyske bataljoner samt sanitet. Kampstyrken innen bidraget er Panzerlehrbataillon 93 fra Munster (Deutsches Heer, 2018b).

4.2 Drivkrefter

Det følgende avsnittet skal nå belyse, analysere og strukturere drivkreftene for bidragene inn i prosjektet og dermed også for samarbeidet fra både norsk og tysk side. Dette oppnås ved å strukturere avsnittet i fire underavsnitt, et som belyser og analyserer drivkreftene og tre som strukturerer disse drivkreftene etter faktorene. Neste avsnitt deretter sammenfatter funnene og del-konkluderer innen kapitlet.

4.2.1 Norges og Tysklands syn på NRF-samarbeidet

De overordnede drivkreftene for bidraget inn i VJTF som del av NRF blir allerede tydeliggjort i den felles erklæringen av forsvarsministrene fra Polen, Nederland, Norge og Tyskland fra juni 2015. Disse gjelder dermed for Norge og Tyskland likedan. Her erklæres det at man med VJTF utvikler kapabiliteter for å hurtig kunne reagere på oppstående trusler mot NATO. Med dette prosjektet bidrar man til NATOs tilpasning til den nye sikkerhetspolitiske situasjonen (*adaption measures*), høyner altså NATOs kollektive forsvarsevne og beredskap. Videre vil man med de felles bidragene demonstrere og forsterke alliansens samhold og solidaritet. VJTF skal være en enda hurtigere, mer fleksibel og sterkere del av NRF som dermed skal forbedre dens totale kapabiliteter (Forsvarsministrene NOR DEU, 2015).

Konkret har den norske regjeringen på sine nettsider erklært at den overordnede hensikten med Norges bidrag inn i NRF og VJTF er å hurtig kunne reagere for å forsvare NATOs territorium eller for å møte en annen form for krise i verden. Styrken skal videre vise NATOs samhold og evne til å gjennomføre operasjoner. Dessuten sees NRF, grunnet avslutning av ISAF-operasjonen, som en fremtidig enda viktigere arena for alliert militært samarbeid. Felles øving og trening i denne rammen vil øke evnen til å samvirke effektivt. Samarbeidet med Tyskland og Nederland ble fremhevet som ramme for å oppnå disse målsetningene (FD, 2015).

Den tyske forsvarsministeren von der Leyen påpekte ved et møte ved det tysk-nederlandske korpset i 2015 at NATOs responstid med VJTF ble tydelig redusert. Men det ble også påpekt at det videre består forbedringsbehov ved grenseoverskridende transport av styrker og materiell. Den norske forsvarsministeren Eriksen Søreide uttalte ved samme møte at

VJTF-samarbeidet er et godt eksempel for de nødvendige tilpasningene i NATO og at man er stolt av å videreføre kooperasjonen med de nasjonene man er venner med (BMVg (tysk FD), 2015).

Problemene med grenseoverskridende transport skulle ifølge den tyske inspektøren for hæren bevises mitigert med øvelse Trident Juncture 2018 (Deutsches Heer, 2018b).

Videre påpekes på den tyske hærens nettsider særlig operative og taktiske hensyn. Man vil gjennom felles øvelser oppnå enda hurtigere alarmering og forflytning av styrkene i NRF (Deutsches Heer, 2015b). Det å trene og øve sammen for å øke interoperabilitet og operativ evne understrekes (Deutsches Heer, 2018a).

Dessuten erklæres det å utfylle eller komplettere hverandre med styrker og kapabiliteter i rammen av samarbeidet mellom Norge, Nederland og Tyskland som grunnlaget for en felles suksess. Dette påstås å være *Framework-Nations-Concept* (FNC) i praksis. En videre driver er å forbedre samvirket mellom kampavdelingene (Deutsches Heer, 2015a).

På den norske siden kom en klar uttalelse om norsk-tysk forsvarssamarbeid fra Statssekretær i Forsvarsdepartementet Øystein Bø. Her ble den pågående styrkingen av flernasjonalt forsvarssamarbeid mellom europeiske stater fremhevet og erklært at man prioriterer dette høyt, særlig samarbeidet med, blant fire andre partnere, Tyskland. Også *Framework Nations*-konseptet (FNC), som skal øke og særlig koordinere flernasjonalt samarbeid bedre, ble nevnt. Her ville Norge delta, under tysk ledelse. Driverne er muligheten for å utnytte ressursene bedre og støtte til kapasitetsbygging i forsvarssektoren (FD, 2014).

Tyskland på sin side definerer også samarbeidet i VJTF som en del av FNC og ytrer at FNC muliggjør det europeiske forsvarssamarbeidet (BMVg (tysk FD), 2018g).

Videre erklærte den norske regjeringen at man i 2015, sammen med Tyskland og Nederland, stilte til VJTF med en sammensatt styrke fra Brigade Nord. Norge vil også i 2019 sammen med Tyskland og Nederland delta i VJTF. «Samarbeidet med landene fungerte meget godt sist, så vi ser fram til å diskutere vårt neste VJTF-bidrag med Tyskland og Nederland, sier forsvarsministeren.» (FD, 2016b).

Også innenfor dette prosjektet velger Norge av sine fem utvalgte strategiske partnere i Europa (Frankrike, Nederland, «Norden», Storbritannia, Tyskland) (FD, 2016c, s. 19) Tyskland framfor de andre som samarbeidspartner.

Noe som videre hjelper å forklare dette er følgende argument fra tysk side. I sammenheng med en *Commanders Conference* i 2017 som var del av forberedningen for VJTF-samarbeidet i 2019 ble det vektlagt at aktørene blir kjent med hverandre for å sikre et godt

samarbeid til tross for kulturelle forskjeller (Deutsches Heer, 2017). Dette viser betydningen av å være muligst nær og likesinnet. Små forskjeller eller nyanser virker lettere å overvinnes enn større.

Videre er de etterfølgende funnene fra forrige kapittel likedan gyldige for samarbeidet innen NRF/VJTF. Disse er de bestående og etablerte samarbeidsfora og dialog på alle nivåer, gode erfaringer fra for eksempel samarbeidet innen det tysk-nederlandske korpset, at Tyskland er en naturlig partner for Norge siden det engasjerer mindre allierte og opptrer pålitelig og langsiktig i det hensyn, at Norge og Tyskland i stor grad deler et felles verdigrunnlag i forhold til moralske, etiske og folkerettslige prinsipper, synet på en helhetlig tilnærming til krisehåndtering og at begge satser i stor grad på NATO for sitt territorielle forsvar og fokuserer på å holde på USA som sin viktigste sikkerhetspolitiske partner. Dessuten er også beskrivelsen av asymmetrien mellom landene gyldig for dette kapitlet. Også at de underligger trange budsjett- og ressursrammer som må kompenseres gjennom felles styrkebidrag, effektivisering og harmonisering av nasjonale ressurser tas med fra forrige kapittel (se 3.2.1).

Sammenfattende blir det tydelig at drivkreftene for samarbeidet innen NRF er nærmest identiske som for samarbeidet innen eFP. Noe som ikke er overraskende, tatt i betraktning at begge prosjektene senest siden NATO-toppmøtet i 2014 står i sterk sammenheng med hverandre. Norge og Tyskland deler i stor grad de samme drivkreftene for samarbeidet innen NRF/VJTF. Kildene om de tyske drivkreftene var mer fokusert på operative og taktiske aspekter og mer konkrete i beskrivelsen av disse. Felles øving og trening med den hensikt å øke interoperabilitet og operativ evne ble, som på norsk side, fremhevet sterkt. Norge og Tyskland ønsker på grunnlag av sine verdier, rettslige rammer og sikkerhetspolitiske interesser med sin deltakelse i NRF/VJTF å hurtig kunne reagere for å forsvare NATOs territorium eller for å møte en annen form for krise i verden. Styrken skal videre vise NATOs samhold og evne til å gjennomføre operasjoner. Dessuten sees også - særlig på tysk side - NRF som en viktig arena for alliert militært samarbeid og dermed for økning av effektivitet og interoperabilitet. Norge og Tyskland vektlegger også innenfor denne rammen det norsk-tyske samarbeidet grunnet bestående og etablerte samarbeidsfora og dialog på alle nivåer og gode erfaringer fra for eksempel samarbeidet innen det tysk-nederlandske korpset. Norge og Tyskland deler i stor grad et felles verdigrunnlag i forhold til moralske, etiske og folkerettslige prinsipper og synet på en helhetlig tilnærming til krisehåndtering. De sliter derfor ikke med sterke kulturelle forskjeller, men har kun små forskjeller eller nyanser å overvinne. For å gjøre dette har de allerede gått et langt stykke med det tidligere samarbeidet. Dessuten har begge land behov for og med det

bestående samarbeidet innen det tysk-nederlandske korpset en god mulighet for å samkjøre og effektivisere sine ressurser.

Drivkreftene for bidragene inn i NRF/VJTF og samarbeidet mellom Norge og Tyskland som videre struktureres og drøftes er **økt alliert forsvarsevne, hurtig krisereaksjon, interoperabilitet, alliansesolidaritet, trygging av allierte, knappe ressurser** (budsjett, personell og materiell), **gode erfaringer fra tidligere samarbeid, nærhet, likesinnethet, vennskap, tillitt** og et **lignende politisk og militært tankesett**.

4.2.2 Realismens drivkrefter for NRF-samarbeidet

NATO videreutvikler sin evne til hurtig krisereaksjon ved hjelp av NRF/VJTF og RAP - øker altså sin «harde» makt - for å balansere både Russlands økte kapasiteter og mer offensiv adferd og for å hurtig kunne projisere makt i andre regioner der det måtte være nødvendig eller ønskelig. Økt alliert forsvarsevne og forbedret interoperabilitet øker videre NATOs «harde» makt. Bi- og minilaterale tiltak som Norges og Tysklands samarbeid i rammen av NRF/VJTF kan dermed ansees som tiltak for å høyne NATOs «harde» makt videre.

Dermed er de identifiserte realistiske hoveddrivkreftene i empirien **evne til hurtig krisereaksjon, økt alliert forsvarsevne og interoperabilitet**.

4.2.3 Liberalismens drivkrefter for NRF-samarbeidet

I dette kapitlet har, som i eFP-kapitlet, alliansesolidaritet, trygging av allierte og knappe ressurser vedrørende budsjett, personell og materiell blitt identifisert som drivkrefter som potensielt best lar seg tilordne den liberalistiske mekanismen. NRF/VJTF og eFP har senest siden NATO-toppmøtet i 2014 en sterk sikkerhetspolitisk, strategisk, operativ og taktisk sammenheng. Det vises derfor til argumentasjonen i forrige kapittel under 3.2.3.

Alliansesolidaritet, trygging av allierte og knappe ressurser (budsjett, personell og materiell) er dermed de identifiserte liberalistiske hoveddrivkreftene i empirien.

4.2.4 Sosial-konstruktivismens drivkrefter for NRF-samarbeidet

Drivkreftene gode erfaringer fra tidligere samarbeid, nærhet, likesinnethet, vennskap, tillitt og et lignende politisk og militært tankesett samsvarer som drivkreftene i 4.2.3 også med de i eFP kapitlet og står også i en lignende kontekst. Derfor vises det her igjen til argumentasjonen i forrige kapittel under 3.2.4. Det at forsvarsministrene i rammen av VJTF viser samhold,

enighet og til og med et vennskapelig forhold kommer i empirien frem som en viktig driver for det bestående samarbeidet innen NRF.

Gode erfaringer fra tidligere samarbeid, nærhet, likesinnethet, vennskap, tillitt og et **lignende politisk og militært tankesett** er dermed de identifiserte sosial-konstruktivistiske hoveddrivkreftene i empirien.

4.3 Sammenfatning og del-konklusjon NRF

Drivkreftene som ligger bak begge samarbeid innen eFP er nærmest identiske. Disse er sammenfattende vist i nedenfor stående tabell.

NRF	Felles	Kun Norge	Kun Tyskland
Realismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – økt alliert forsvarsevne – hurtig krisereaksjon – interoperabilitet 		
Liberalismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – alliansesolidaritet – trygging av allierte – knappe ressurser (budsjett, personell og materiell) 		
Sosial-konstruktivismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – gode erfaringer fra tidligere samarbeid – nærhet – likesinnethet – vennskap – tillitt – lignende politisk og militært tankesett 		

Kategoriseringen av de konkrete drivkreftene i realistiske, liberalistiske og sosial-konstruktivistiske mekanismer viser med tydelighet at det er de førstnevnte som fremtvinger NATO-samarbeidet generelt. Dette gjelder særlig de ytre realistiske driverne, som den sikkerhetspolitiske situasjonen, nasjonalt begrensede (makt-)ressurser, osv. (altså samarbeid ja eller

nei). Disse må statene ta høyde for. De idealistiske og konstruktivistiske drivkreftene avgjør hvem som i denne konteksten konkret jobber sammen og hvordan - altså utformingen av samarbeidet. Nærhet, likesinnethet, bestående samarbeid og dermed gjensidig tillitt og vennskap ser ut til å kunne ha en sterk forklaringskraft for at akkurat Norge og Tyskland gjensidig velger å samarbeide med hverandre og ikke med andre mulige samarbeidspartnere som man kunne valgt isteden.

Det at NRF/VJTF og eFP senest siden NATO-toppmøtet i 2014 har en sterk sikkerhetspolitisk, strategisk, operativ og taktisk sammenheng, og at akkurat denne perioden har stått i fokus av undersøkelsen, gjør at drivkreftene i begge casene er nærmest identiske. Dette taler for at begge landene er stringente i sin sikkerhetspolitikk i dette området men har ikke kunnet belyse forskjeller i drivkreftene som kan antas å bestå mellom landene når utgangspunktene divergerer i større grad.

Det blir derfor interessant å belyse den neste casen om PESCO der Norge som ikke-medlem av EU og Tyskland som sterk aktør innen EU har sterkt forskjellige utgangspunkt for den gjensidig erklærte viljen om samarbeid.

5 Permanent Structured Cooperation

Dette kapitlet omhandler den tredje og dermed siste av de tre casene som denne oppgaven består av. Det inneholder en del som redegjør for det konkrete samarbeidsprosjektet samt bidragene til henholdsvis Norge og Tyskland. Siden prosjektet er nytt og samarbeidet mellom landene ikke er institusjonalisert skal utsagn om viljen til og planene om samarbeid innen prosjektet her danne grunnlaget for analysen. Neste del belyser, analyserer og strukturerer drivkreftene på både norsk og tysk side opp imot faktorene (de tre grunnleggende mekanismer som ble utledet fra de tre utvalgte IR-teoriene realisme, liberalisme og sosial konstruktivisme) og kommer dermed frem til årsakene for samarbeidet. Avslutningsvis følger en del som sammenfatter funnene og del-konkluderer innen kapitlet.

5.1 Hva er PESCO?

I dette avsnittet skal det redegjøres for samarbeidsprosjektet generelt samt Norges og Tysklands bidrag inn i prosjektet.

Muligheten for et permanent strukturert samarbeid (PESCO) ble åpnet for med artikkel 42 (6) og 46 TEU og protokoll 10 som ble vedtatt som del av Lisboa-traktaten (European External Action Service, 2018). Det ble dermed muliggjort at et utvalg av villige og kapable EU-medlemsland kan bidra inn i et tettere forsvarssamarbeid i den hensikt å sammen utvikle kapabiliteter, bidra og investere i felles prosjekter, øke operativ evne og yte styrkebidrag til større formasjoner i en permanent og strukturert ramme. 25 EU-medlemsland, derav Tyskland, har den 13. november 2017 signert en felles erklæring om deres samarbeidet innen PESCO (EU Council, 2017a).

PESCO ble i 2017 iverksatt i lys av utviklingen av den sikkerhetspolitiske situasjonen og den nye «*EU Global Strategy for Foreign and Security Policy*» (EUGS) fra 2016 som setter som mål at EU-landene samarbeider for å bli en enig, kraftsamlet og dermed handlekraftig sikkerhetspolitisk aktør. Forbedret koordinasjon, økt investering i forsvarssektoren og kooperasjon innen kapabilitetsutvikling ansees som nøkkelfaktorene for å oppnå dette (European External Action Service, 2018).

For å sikre fremgang og at avtalene blir etterfulgt har man utformet PESCO som en rettslig bindene, ambisiøs og inkluderende ramme for de EU-medlemslandene som er kapable

og villige til å bidra inn i samarbeidet¹. Gjennom dette vil disse landene i fellesskap styrke sin militære beredskap og fylle hull i sine materielle kapasiteter. Koordinasjon og samarbeid i rammen av PESCO skal føre til økte investeringer i materiell, høyere effektivitet i anskaffelsesprosessen, effektiv styrkeproduksjon, forenklet og hurtigere deployering og styrke den europeiske forsvarsindustrien (EU Council, 2017b).

PESCO ansees som rettslig bindende. PESCO-medlemmene som tiltrer PESCO gjør dette frivillig og har deretter videre en stemmerett innenfor PESCO. Samarbeidet inkluderer en årlig vurdering om medlemslandene oppfyller de inngåtte forpliktelsene eller ikke. Dette må rapporteres på i en årlig *National Implementation Plan* (NIP) (European External Action Service, 2018).

PESCO ansees som ambisiøs fordi det stilles krav for å tiltrå. Statene må vurderes å være villige og kapable til å bidra. Det kan stilles krav om at budsjettet kontinuerlig økes mot 2%-målet (av BNP), at 20% av budsjettet blir brukt til anskaffelse av materiell, at statene bidrar i minst ett av prosjektene, at de støtter arbeidet til *European Defence Agency* (EDA), at de bidrar til *EU-Battlegroups* og operasjoner ute, at de påskynder nasjonale beslutningsprosesser for deployering av styrker og at de deltar i *European Defence Fund* (EDF) og *Coordinated Annual Review on Defence* (CARD) (Beckmann & Kempin, 2017, s. 2–3). Alt dette har flertallet av EUs medlemsland alt forpliktet seg til andre steder, for eksempel i NATO-toppmøtet i Wales, 2014. Det som er nytt er at deltagerne i PESCO blir forpliktet til å oppfylle kriteriene og de avtalte bidragene. Dermed skal det skapes en ny dynamikk.

Mens Frankrike opprinnelig var i favør av en mindre og eksklusiv ledergruppe, opterte Tyskland for et inkluderende format med bred deltagelse og opsjoner for tredjelandsdeltagelse, så lenge kravene blir oppfylt. Noe som med 25 av 28 medlemsland i EU tydeligvis har blitt oppnådd (Bendiek, Kempin, & Ondarza, 2018, s. 5). «Det legges ikke opp til at land utenfor EU kan bli med i PESCO, men tredjeland som Norge kan unntaksvis inviteres til å delta i enkeltprosjekter hvis dette tilfører prosjektene betydelig tilleggsverdi» (UD, 2017).

Det er siden 6. mars 2018 vedtatt 17 prosjekter samt deltakerne i disse prosjektene innen PESCO rammen. Disse er:

¹ Det kan kritisk diskuteres om virkelig 25 av de 28 medlemslandene er kapable og villige. Se forskjellen mellom inkluderende og eksklusiv tilnærming lenger nede i denne tekstdelen.

-
1. European Medical Command,
 2. European Secure Software defined Radio,
 3. Network of Logistic Hubs in Europe and Support to Operations,
 4. Military Mobility,
 5. European Union Training Mission Competence Center,
 6. European Training Certification Centre for European Armies,
 7. Energy Operational Function,
 8. Deployable Military Disaster Relief Capability Package,
 9. Maritime (semi-) Autonomous Systems for Mine Countermeasures,
 10. Harbour & Maritime Surveillance and Protection,
 11. Upgrade of Maritime Surveillance,
 12. Cyber Threats and Incident Response Information Sharing Platform,
 13. Cyber Rapid Response Teams and Mutual Assistance in Cyber Security,
 14. Strategic Command and Control (C2) System for CSDP Missions and Operations,
 15. Armoured Inf. Fighting Vehicle/Amphibious Assault Vehicle/Light Armoured Vehicle,
 16. Indirect Fire Support,
 17. EUFOR Crisis Response Operation Core (EU Council, 2018a).

En detaljert beskrivelse av prosjektene finnes i en *PESCO projects-overview* (EU Council, 2018b).

PESCO er en av tre pilarer som sammen skal føre til økt effektivitet og operativ evne for EU. Ved siden av PESCO står *European Defence Fund* (EDF) og *Coordinated Annual Review on Defence* (CARD) som sammen skal utfylle hverandre. Mens CARD, som blir gjennomført av *European Defence Agency* (EDA), skal hjelpe til med å identifisere nye samarbeidsområder gjennom analyse av de nasjonale budsjett- og forsvarsplanene, skal EDF støtte opp under gjennomføringen av prosjektene ved å skape finansielle insentiver. Alle prosjektene blir da samlet og koordinert i rammen av PESCO (European External Action Service, 2018).

Norges bidrag til PESCO: Norge har også tidligere vært involvert i EUs forsvarssamarbeid. Landet har deltatt i *EU-Battlegroups*, flere EU-ledede operasjoner, samarbeidet med EDA i flere prosjekter og legger stor vekt på deltagelse i programmet for forsvarsindustriell utvikling (UD, 2017). «*We would also like to have the possibility for future participation in individual PESCO-projects*» (FD, 2018).

Norge er så langt verken medlem eller tredjelandsseltager i PESCO, men har erklært viljen til å delta og har ytret drivkrefter som ligger til grunn. På dette grunnlaget skal analysen på norsk side gjennomføres.

Tysklands bidrag til PESCO: Tyskland er medlem av PESCO og har i denne rammen tatt lederskap i fire av de 17 PESCO-prosjektene. Disse er European Medical Command, Network of Logistic Hubs in Europe and Support to Operations, European Union Training Mission Competence Center, EUFOR Crisis Response Operation Core. Videre bidrar Tyskland inn i tre andre prosjekter: Secure Software defined Radio, Military Mobility og Strategic Command and Control (C2) System for CSDP Missions and Operations (EU Council, 2018a).

Tyskland forfølger en inkluderende tilnærming til PESCO og er åpen for og ønsker deltagelse av tredjeland. Videre har Tyskland en sterk interesse i å sammenknytte og koordinere EUs og NATOs roller og kan gjennom sitt FNC-konsept samkjøre tiltak i begge organisasjoner. Dette kan føre til at land med en sterkere tilknytning til NATO kan overvinne sin skepsis ovenfor PESCO og bidra til en felles og gjensidig kompletterende utvikling av begge organisasjoner (Helwig, 2017, s. 4). På dette grunnlaget skal analysen på tysk side gjennomføres.

5.2 Drivkrefter

Det følgende avsnittet skal nå belyse, analysere og strukturere drivkreftene for bidragene inn i prosjektet og dermed også for samarbeidet fra både norsk og tysk side. Dette oppnås ved å strukturere avsnittet i fire underavsnitt, et som belyser og analyserer drivkreftene og tre som strukturerer disse drivkreftene etter faktorene. Neste avsnitt deretter sammenfatter funnene og del-konkluderer innen kapitlet.

5.2.1 Norges og Tysklands syn på PESCO-samarbeidet

Også her er de etterfølgende funnene fra kapittel 3 likedan gyldige for fremtidig samarbeid innen PESCO. Disse er de bestående og etablerte samarbeidsfora og dialog på alle nivåer, gode erfaringer fra for eksempel samarbeidet innen det tysk-nederlandske korpset, at Tyskland er en naturlig partner for Norge siden det engasjerer mindre allierte og opptrer pålitelig og langsiktig i det hensyn, at Norge og Tyskland i stor grad deler et felles verdigrunnlag i forhold til moralske, etiske og folkerettslige prinsipper, synet på en helhetlig tilnærming til krisehåndtering og at begge satser i stor grad på NATO for sitt territorielle forsvar og fokuserer på å holde på USA som sin viktigste sikkerhetspolitiske partner. Dessuten er også beskri-

velsen av asymmetrien mellom landene gyldig for dette kapitlet. At Tyskland er en sterk pådriver av sikkerhetssamarbeidet innen EU, noe som Norge bare deler så lenge disse foretakene ikke kolliderer med NATO skal atter nevnes. Et videre problem oppstår for Norge som ikke-medlem av EU dersom det her oppstår nye fora for samarbeid, der Norge ikke har innflytelse. Også at de underligger trange budsjett- og ressursrammer som må kompenseres gjennom felles styrkebidrag, effektivisering og harmonisering av nasjonale ressurser tas med fra kapittel 3 (se 3.2.1).

Siden Norge og Tyskland i denne casen har forskjellige utgangspunkt for samarbeidet og empirien er mer omfattende og kompleks blir i dette kapitlet først det norske og så det tyske synet belyst og analysert.

Utenriksminister Eriksen Søreide påpekte i et innlegg i Europaparlamentets utenrikskomité 20. mars 2018 at Norge deler EUs prioriteringer fra EUGS. Norge vil derfor samarbeide i rammen av EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk. EUs vilje til å øke sin sikkerhetspolitiske handlekraft for å møte sine sikkerhetsutfordringer i og rundt Europa øker indirekte også Norges sikkerhet. Det er derfor en norsk interesse å samarbeide med EU og EU-medlemsland på dette området. Hun påpekte videre at EUs sikkerhetspolitikk og NATO må koordineres for å videre utfylle hverandre (UD, 2018a).

Statssekretær i forsvarsdepartementet Tone Skogen utdyper dette ståstedet i sin tale overfor EU-parlamentets underkomité for sikkerhet og forsvar den 28. februar 2018. Her erklærer hun at Norge er en veldig nær partner av EU og at Norge deltar i EUs felles marked, inkludert markedet for forsvarsmateriell, samt Schengen-avtalen. Hun påpeker videre at man deler felles verdier og samarbeider for å håndtere felles utfordringer som blant annet migrasjon. Videre er Norge en sterk støttespiller for EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk og den felles sikkerhets- og forsvarspolitikken. Her vil man fortsette samarbeidet innen eksisterende rammer og videreutvikle dem samt å vurdere bidrag i nye samarbeidsmuligheter. EU ansees som essensielt for å bevare europeisk samhold og gjensidig solidaritet. I tillegg understrekes betydningen av arbeidsdeling mellom EU og NATO. Mens NATO ansees som essensielt for territorielt forsvar og avskrekking overfor Russland, ansees EU som kompletterende i forhold til politiske og økonomiske tiltak, samt sanksjoner. Dermed utdyper begge institusjonene seg gjensidig. Militære virkemidler ansees bare som en del av en bredere (*comprehensive*) tilnærming der EU er en viktig aktør. Norge støtter også EUs ambisjoner om å ta større ansvar for sin egen sikkerhet, blant annet siden dette også er bra for det transatlantiske forholdet i henhold til forbedret byrdefordeling. Det vises videre til Norges bidrag til EU-ledede

operasjoner og at man er en sterk bidragsyter til EDA. Også PESCO, EDF og *Military Planning and Conduct Capability* (MPCC) støttes så lenge de ikke fører til splittelse innen det sikkerhetspolitiske domenet (altså så lenge de er ikke-konkurrerende med NATO). Det ble direkte uttalt at man ønsker å fremtidig kunne delta i enkelte PESCO-prosjekter. Mulighetene for tredjelandsdeltagelse så langt blir satt pris på men man ser potensiale for forbedringer. Norge har en interesse i å være del av informasjons- og beslutningsprosessene i forkant og ikke bare kunne velge mellom å bidra eller ikke bidra til tiltak som har blitt vedtatt av EU-landene. I den sammenhengen blir det vist til at Storbritannias tredjelandsordninger kommer til å gå tydelig utover det Norge har per i dag og at man er interessert i å få til en tilsvarende avtale. Dessuten vises det til at ikke-medlemmene av NATO Finland og Sverige som “*Enhanced Opportunities Partners*” i NATO får ulikt bedre partisipasjonsrettigheter innen NATO enn sammenlignet Norge som ikke-medlem i EU får i rammen av EU-samarbeidet (FD, 2018).

Også Norges statsminister Erna Solberg har i en tale ved The Royal United Services Institute i London den 6. mai 2018 uttalt seg om Norges syn på samarbeid i rammen av EUs felles sikkerhets- og forsvarspolitik. Her påpekes byrdefordelingen og behovet for sterkere europeiske kapabiliteter som drivere for samarbeidet med de nordiske landene og sterke europeiske partnere. NATO ansees som viktigst i henhold til Norsk sikkerhet. Men samarbeidet i rammen av EUs felles sikkerhets- og forsvarspolitik erklæres også å ha en viktig rolle for felles sikkerhet. EUs forsterkede forsvarssamarbeid støtter opp under kapabilitetsutvikling og hjelper med å bruke penger mer effektivt og bidrar dermed også til forbedret burdensharing med USA. I områder som for eksempel forenklet deployering av styrker innenfor Europa gir europeisk samarbeid en direkte merverdi også for NATOs forsvarsplaner. I den sammenheng understrekes betydningen av tett koordinasjon og samarbeid mellom NATO og EU for å kunne spille gjensidig utfyllende og forsterkende roller i den europeiske sikkerhetsarkitekturen. Videre fremhever hun ønsket om muligheter for tidlig deltagelse av Norge allerede i EUs plan- og beslutningsprosess og viser til NATOs inklusjon av Sverige og Finland for å sikre en felles situasjonsforståelse, for å tidlig koordinere synspunkt og dermed komme til en hurtig avgjørelse om eventuelle bidrag. Bi- og minilaterale avtaler kan og skal ikke erstatte større institusjoner men samarbeidet i mindre grupper av likesinnede land kan påskynde prosesser om å utvikle og koordinere kapabiliteter og senke kostnader og ansees dermed å styrke organisasjoner som NATO. Norge vil derfor fortsette og fordype samarbeidet med utvalgte allierte og partnere som de nordiske landene, Storbritannia, Frankrike, Tyskland og Nederland. Alle

disse landene ansees å ha muligheten til å forsterke hverandre i en krise og samarbeidet dem imellom kan også styrke alliansen (Statsministerens kontor, 2018).

I direkte sammenheng med PESCO har utenriksdepartementet den 15. november 2017 uttalt seg om det tettere forsvarssamarbeidet i EU. Her ble det beskrevet at PESCO har som hovedformål å i fellesskap styrke den militære beredskapen, samt å forbedre de materielle kapasitetene. Videre legges det visst ikke opp til at land utenfor EU skal kunne delta i PESCO, men at tredjeland som Norge unntaksvis kan delta i enkeltprosjekter hvis dette tilfører prosjektene en betydelig tilleggsverdi. Videre ble utviklingen mot et mer omfattende europeisk forsvarssamarbeid beskrevet. Her nevnes den nye militærkommandoen som består av ca. 35 personer og skal ta hånd om EUs militære operasjoner, EUs utrykningsstyrker (EU-*Battlegroups*) og den årlige gjennomgangen av medlemsstatenes forsvarsplaner CARD (*Coordinated Annual Review of Defence*), som også vil kunne knyttes til NATOs forsvarsplanlegging. «Samtidig anser Breidlid at de initiativene som nå er under utforming i EU også vil kunne bidra til å styrke NATO.» (UD, 2017).

Sammenfattende blir det tydelig at Norge har en klar vilje til å bidra inn i EUs forsvars- og sikkerhetspolitikk generelt og PESCO spesielt. Dette for å øke Norges sikkerhet, støtte opp under europeisk samhold og gjensidig solidaritet, benytte seg av EUs komplette virkemidler i forhold til politiske og økonomiske tiltak, samt sanksjoner og dermed oppnå en bredere (*comprehensive*) tilnærming til sikkerhet. Dessuten har Norge en interesse i å være del av informasjons- og beslutningsprosessene i forkant for å kunne ta innflytelse og ikke stå på sidelinjen. Videre har også Norge behov for å utvikle og koordinere kapabiliteter og senke kostnader. Norge har i denne sammenhengen på flere områder inngått i ett langtrekkende samarbeid med Tyskland og Nederland (ubåt og marine, eFP og NRF/VJTF) som er bygget på gode erfaringer, nærhet og likesinnethet, selv vennskap og dermed tillitt. Storbritannia, Frankrike, Tyskland og Nederland ansees å ha muligheten til å forsterke også Norge i en krise og samarbeidet med dem og dem imellom ansees å styrke alliansen. Men i forhold til Norges ønske om tredjelandsdeltagelse, i blant annet PESCO, ser Tyskland og Nederland ut til å gjenstå som eneste vei inn. Norge trenger en sterk advokat for å kunne yte innflytelse inn i EU - Storbritannia er på vei ut av EU og Frankrike har, i motsetning til Tyskland, ikke en inkluderende men eksklusiv tilnærming til forsvarssamarbeidet. Dermed er det veldig sannsynlig at Norge også i denne casen søker en sterk oppslutning og strategisk samarbeid med Tyskland. Sterkere europeiske kapabiliteter fører videre også til forbedret byrdefordeling innen NATO. For eksempel med prosjektet for forenklet deployering av styrker innenfor Euro-

pa gir europeisk samarbeid en direkte merverdi også for NATOs forsvarsplaner. Det fremstår å være særdeles viktig for Norge at de initiativene som nå er under utforming i EU også vil kunne bidra til å styrke NATO og at de er kompletterende og ikke konkurrerende.

Det overordnede rasjonale fra norsk side ser ut til å være at man i hovedsak vil styrke NATOs kapabiliteter og forbedre byrdefordelingen gjennom EU-samarbeidet for å styrke NATO som også fremtidig eneste organisasjon som ansees å kunne garantere Norges territoriale integritet og politiske handlefrihet. Likevel får samarbeidet med viktige europeiske partnere og EU større betydning siden det gir et bredere alliansefundament og skaper flere handlingsopsjoner enn å kun satse på «atlantisk» og transatlantisk samarbeid.

Etterfølgende skal det tyske synet belyses og analyseres. På militært nivå er formålet med PESCO å tydelig hurtigere enn så langt kunne reagere på en krise. Men den overordnede merverdien ligger på politisk nivå. Med forsvarssamarbeidet får EUs integrasjonsprosess et kraftig løft og EU kan dermed vise sine borgere at unionen er i stand til å sørge for sikkerhet og stabilitet i Europa - også i møte med trusler fra utsiden av EUs grenser. Dette skal skape tillitt i unionens handlekraft (BMVg (tysk FD), 2017b).

Behovet for PESCO og EUs utvikling av en mer uavhengig forsvarspolitikkk tydeliggjøres ifølge forsvarsminister von der Leyen også gjennom valget av den nye presidenten i USA i 2016 og utviklingene deretter. Derfor måtte europeerne være i stand til å løse sine problemer selv. Videre står det i forsvarsdepartementets artikkel at EU-medlemslandene sløser 230 milliarder Euro per år grunnet manglende kooperasjon, særlig i områdene forskning og utvikling, anskaffelser og logistikk. EDA og PESCO skal hjelpe med å forbedre dette. Det blir understreket at disse skal komplettere og ikke konkurrere i forhold til NATO. Det fremheves at EUs «*soft power*»-instrumenter er unike, men at EU først i kombinasjon med så langt manglende «*hard power*» kan utnytte sitt fulle potensiale. Det er derfor nødvendig å implementere alle instrumenter som Lisboa-traktaten åpner for (BMVg (tysk FD), 2017c).

I planleggingsdokumentet for det tyske forsvaret (*Konzeption der Bundeswehr*) fra 2018 blir tiltakene i rammen av NATO, EU og FNC generelt satt i forbindelse og det tyske synet på samvirke mellom disse forklart. EUs politiske målsetting om større strategisk autonomi blir fremtidig også oppnådd gjennom en mer forpliktende utforming av kapabilitetsutvikling og leveranse. Bundeswehr skal gjennom EU-initiativene CARD, EDF og PESCO oppnå en økning av investeringer og forsvarsbudsjett, standardisering, bedre interoperabilitet og effektiviserte og koordinerte anskaffelser i henhold til de avtalte EU- og NATO-kravene. Kapabilitetsprofilene fra NATO *Defence Planning Process* (NDPP) og EUs *Capability De-*

velopment Mechanism (CDM) skal bli samkjørt og koordinert og hull tettes i den hensikt å oppnå handlekraftige og bærekraftige multinasjonale kapabiliteter for hele spekteret av mulige operasjoner. Som rammenasjon innen FNC ser man Tyskland i en koordinerende og integrerende rolle for å støtte opp under en felles kapabilitetsutvikling sammen med partnere for å kunne levere signifikante bidrag til alliansen. Styrkingen av europeiske kapabiliteter i rammen av FNC-samarbeidet fører samtidig til at man kan møte EUs *level of ambition*, siden FNC-samarbeidet er åpent for relevante europeiske partnere og institusjoner som ikke er NATO-medlemmer. Dermed ansees FNC som bro mellom NATOs og EUs kapabilitetsutvikling og ansees å styrke den europeiske søylen (BMVg (tysk FD), 2018d).

Den tyske generalen Leidenberger uttalte seg videre om forholdet mellom EU og NATO. Det er mange eksempler på samarbeid mellom europeiske NATO-medlemsland. Et er samarbeidet mellom Tyskland og Nederland. I dette samarbeidet ser han ikke en konkurranse mellom EU og NATO men fordeler for begge organisasjonene. Også PESCO og andre initiativ for å videreutvikle den felles utenriks- og sikkerhetspolitikken til EU skulle ansees som gjensidig utfyllende og ikke konkurrerende. Åpenhet og koordinasjon mellom organisasjonene er derfor spesielt viktig og finner sted. Samtidig ble det påpekt at PESCO er et viktig skritt i retning av en europeisk forsvarsunion og at det ikke finnes noe alternativ til å trappe opp egne investeringer i Europa. Det ble videre uttalt at USA fremtidig ikke kommer til å løse Europas sikkerhetsproblemer men at man må være i stand til gjøre dette selv (BMVg (tysk FD), 2018f).

Det tyske forsvarsdepartementet erklærer dessuten på sine nettsider at målsetningen med PESCO er fordypende kooperasjon mellom EU-medlemmer for å høyne den felles forsvarsevne. Økt kooperasjon reduserer kostnadene, øker standardisering i utrustningen og sørger for bedre interoperabilitet mellom disse. PESCO uttales av Tysklands forsvarsminister von der Leyen å være et steg mot «forsvaret til Europeerne» (BMVg (tysk FD), 2017d).

Videre ytrer det tyske forsvarsdepartementet at EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk med PESCO skal bli mer forpliktende. Europa bruker en tredel av det USA investerer i sitt forsvar men får bare 10-15% av tilsvarende kapabiliteter igjen for det. Å bruke masse penger og få forholdsvis lite igjen for det skal avsluttes ved hjelp av PESCO. PESCO ligner av god grunn FNC. Begge konseptene handler om å påskynde prosjekter, som ikke kan løses effektivt med alle medlemslandene, i en mindre ramme. Begge prosjektene skal være et signal til USA om at Tyskland og Europa tar ansvar for de aktuelle sikkerhetsutfordringene og bidrar til å løse dem. Siden de utviklede kapabilitetene forblir i medlemslandenes rådighet bidrar

begge prosjektene til å styrke både NATO og EU. Videre håper Tyskland på en bred deltagelse i PESCO og helst at alle EU-medlemsland deltar (BMVg (tysk FD), 2017e).

Det tyske forsvarsdepartementet skriver i sin 6. rapport om rustning at man (etter ubåt-avtalen) vil oppnå et enda tettere samarbeid mellom den tyske og norske marinen. Også andre samarbeidsområder blir eksplorert både innen hær, luftforsvar og industri. I det samme dokumentet blir PESCO vurdert å være det første skrittet mot et mer intensivt europeisk samarbeid. De europeiske forsvar skal sammen ta raskere avgjørelser, bli mer effektive og kooperere. Dette gjelder hovedsakelig forskning og utvikling, anskaffelser, drift og vedlikehold og utdanning (BMVg (tysk FD), 2017a).

Forsvarsminister von der Leyen tok under kunngjøringen av et britisk-tysk joint vision statement opp temaet om EUs forsvarsinitiativ, som blant annet PESCO. I denne sammenhengen uttalte hun at hun har en vedvarende interesse i samarbeid med tredjeland, også med Storbritannia etter Brexit (BMVg (tysk FD), 2018e).

Den grunnleggende avgjørelsen om en EU-operasjon blir gjennomført blir enstemmig truffet i Rådet for den Europeiske Union. Gjennomførelsen derimot påtar seg de statene som er villige og kapable. Denne måten å handtere byrdefordelingen innen EU er problematisk siden det ofte er noen få stater som bærer hovedlasten mens andre velger å ikke bidra. Derfor har EU, til tross for et enstemmig vedtak av en operasjon ofte problemer med å stille med tilstrekkelig sivilt eller militært personell for å gjennomføre denne (Bendiek et al., 2018, s. 5). Dette kan være en grunn for at større medlemsland som Tyskland som bidrar sterkt inn i EU-operasjoner gjerne vil åpne for villige og kapable bidragsytere fra utenfor EU, som for eksempel Norge. Dette avlastar og fører til bredere deltakelse og bredere aksept for slike operasjoner.

Sammenfattende er Tyskland en aktiv driver i utviklingen av EUs forsvars- og sikkerhetspolitikk. Formålene på tysk side er på politisk nivå å gi EUs integrasjonsprosess et kraftig løft og skape tillitt til unionens handlekraft - som en form for intern strategisk kommunikasjon. På militært nivå vil man tydelig hurtigere enn så langt kunne reagere på en aktuell krise. EU skal bli satt i stand til å løse sine problemer selv. Videre fremheves det at EUs «*soft power*»-instrumenter er unike, men at EU først i kombinasjon med så langt manglende «*hard power*» kan utnytte sitt fulle potensiale, i den hensikt å oppnå strategisk autonomi fra USA².

² Man vil kunne håndtere kriser uten USAs deltagelse. Likevel kan det ikke være snakk om autonomi så lenge man forblir avhengig - dette er selv på lang sikt i hvert fall tilfellet når det gjelder kjernefysiske og andre strategiske og operative kapabiliteter. Dermed vil man på lang sikt sikkert være i stand til å håndtere kriser uten

Et langsiktig mål er en europeisk forsvarsunion og å høyne den felles forsvarsevne. Dette skal oppnås gjennom kooperasjon som reduserer kostnadene, øker standardisering i utrustningen og sørger for bedre interoperabilitet. PESCO og andre initiativ for å videreutvikle den felles sikkerhets- og forsvarspolitikken til EU ansees som gjensidig utfyllende og ikke konkurrerende. FNC ansees videre som bro mellom NATOs og EUs kapabilitetsutvikling. Siden de utviklede kapabilitetene forblir i medlemslandenes rådighet bidrar både PESCO- og FNC- prosjektene til å styrke både NATO og EU. Videre håper Tyskland på en bred deltagelse i PESCO. Landet forfølger en inkluderende tilnærming og åpner for tredjelandsdeltakelse. Dette avlaster og fører til bredere aksept for operasjoner. Tyskland ønsker eksplisitt å videreutvikle samarbeidet med Norge både innen hær, luftforsvar og industri og har i sammenheng med PESCO en vedvarende interesse i samarbeid med tredjeland.

Det overordnede rasjonale for Tyskland ser ut til å være styrking av EUs strategiske autonomi, altså økt forsvars- og krisereaksjonsevne, kompletterende og ikke konkurrerende med NATO. Den vedvarende orienteringen mot NATO og USA kombinert med det etablerte og gode samarbeidet med Norge og Tysklands ønske om å integrere potente tredjeland gjør det også fra tysk side sannsynlig at det utvikles et tett samarbeid i rammen av PESCO.

Drivkreftene for begge lands faktiske eller potensielle bidrag inn i PESCO og det potensielle samarbeidet mellom Norge og Tyskland som videre struktureres og drøftes er **økning av Norges sikkerhet, bredere alliansefundament, sterkere europeiske kapabiliteter, forbedret byrdefordeling, forenklet deployering av styrker innenfor Europa, styrking av NATO, forsvarsunion, selvstendighet, strategisk autonomi fra USA, høynet felles forsvarsevne i Europa, hurtig krisereaksjon, standardisering i utrustningen og interoperabilitet, oppstøtting under europeisk samhold og gjensidig solidaritet, flere handlingsalternativer (*hard power* + *soft power*) med en bredere (*comprehensive*) tilnærming, innflytelse, utvikling og koordinering av kapabiliteter, kostnadseffektivitet, styrking av EUs integrasjonsprosess, inkluderende tilnærming og åpning for tredjelandsdeltakelse for avlasting og bredere aksept, gode erfaringer fra tidligere samarbeid og dermed gjensidig forståelse og tillitt samt et lignende politisk og militært tankesett.**

USA - men ikke imot. EU vil ikke bare, men må derfor være kompatibel og ikke-konkurrerende med NATO og USA.

5.2.2 Realismens drivkrefter for PESCO-samarbeidet

Norge søker med sitt samarbeid med Tyskland også med fremtidige prosjekter som PESCO å øke sin egen sikkerhet. Samarbeidet i EU-rammen skaper et bredere alliansefundament enn å bare satse på USA og Storbritannia som allierte. Sterkere europeiske kapabiliteter, en forbedret byrdefordeling og forenklet deployering av styrker innenfor Europa bidrar direkte og indirekte også til styrking av NATO. Norge søker altså å høyne EUs harde makt for å dermed få en gevinst for europeisk og dermed egen sikkerhet. Samtidig styrkes NATO som Norges prioriterte sikkerhetsallianse.

Tyskland har det langsiktige mål å inngå i en europeisk forsvarsunion for å oppnå mer selvstendighet, kanskje en dag strategisk autonomi fra USA. Det betyr at man vil kunne gjennomføre operasjoner uten USAs støtte men ikke mot dets vilje. Tyskland forblir transatlantisk orientert og søker å øke både EUs og NATOs operative evne samtidig. Siden de utviklede kapabilitetene forblir i medlemslandenes rådighet bidrar både PESCO- og FNC-prosjektene til å styrke både NATO og EU. PESCO ansees som en milepæl for å høyne felles forsvarsevne, evnen til hurtig krisereaksjon, standardisering i utrustningen og interoperabilitet og dermed for å høyne EUs og indirekte Tysklands harde makt.

Dermed er de identifiserte realistiske hoveddrivkreftene i empirien **økning av Norges sikkerhet, bredere alliansefundament, sterkere europeiske kapabiliteter, forbedret byrdefordeling, forenklet deployering av styrker innenfor Europa, styrking av NATO, forsvarsunion, selvstendighet, strategisk autonomi fra USA, høynet felles forsvarsevne i Europa, hurtig krisereaksjon og interoperabilitet.**

5.2.3 Liberalismens drivkrefter for PESCO-samarbeidet

Norge søker å støtte opp under europeisk samhold og gjensidig solidaritet. Landet vil videre ha flere handlingsopsjoner (*hard power + soft power*) med en bredere (*comprehensive*) tilnærming til rådighet. Dessuten vil Norge få størst mulig innflytelse på prosessene i EU for å få igjennom sine sikkerhetspolitiske og økonomiske interesser best mulig. Landet vil også bidra til utvikling og koordinering av kapabiliteter for å øke disse og oppnå mer kostnadseffektivitet. Norge er dermed villig til å bidra uten å selv som nasjon oppnå mer relativ makt. Landet samarbeider for å oppnå et felles gode, fred og sikkerhet gjennom samarbeid, og høyner dermed den absolutte gevinsten for alle. Også viljen til å kooperere og bli mer gjensidig avhengig for å gjøre mer ut av de mindre og knappe nasjonale ressursene vedrørende budsjett, personell og materiell kan best forklares gjennom den liberalistiske mekanismen.

Det samme gjelder for Tyskland. Det vil styrke EUs integrasjonsprosess generelt. Videre har det en inkluderende tilnærming og åpning for tredjelandsdeltakelse. Også dette lar seg best forklare gjennom den liberalistiske mekanismen.

Drivkreftene **oppstøtting under europeisk samhold og gjensidig solidaritet, flere handlingsopsjoner (*hard power* + *soft power*) med en bredere (*comprehensive*) tilnærming, innflytelse, utvikling og koordinering av kapabiliteter, kostnadseffektivitet, styrking av EUs integrasjonsprosess, inkluderende tilnærming** og åpning for tredjelandsdeltakelse for avlastning og bredere aksept er dermed de identifiserte liberalistiske hoveddrivkreftene i empirien.

5.2.4 Sosial-konstruktivismens drivkrefter for PESCO-samarbeidet

Gode erfaringer fra tidligere samarbeid, nærhet, likesinnethet, selv vennskap og dermed tillitt er drivkrefter som Norge og Tyskland har til felles for sitt samarbeid - ikke bare innen PESCO. At Norge og Tyskland er nære og likesinnede allierte som deler en felles forståelse av moralske, etiske og folkerettslige prinsipper er et godt utgangspunkt for den gode og åpne dialogen som foregår på alle nivå. Disse dialogene er sosial interaksjon. Denne blir lettere jo mer det politiske og militære tankesettet er kompatibelt. Jo bedre det sosiale samspillet, jo bedre og dypere går samarbeidet. Dette vises blant annet gjennom det faktum at man grunnet gode erfaringer fra tidligere samarbeid og dermed gjensidig forståelse og tillitt er villig til å samarbeide mer og dypere. Noe som alle sikkert kan bekrefte ut ifra egen erfaring - kommer man godt overens er man villig til å samarbeide videre og kanskje mer, gjør man ikke det prøver man å holde videre samarbeid så lite som mulig avhengig av de ytre rammene. Dette i kombinasjon med at Tyskland er åpen for og søker tredjelandsdeltakelse og samtidig et generelt dypere samarbeid med Norge er et godt argument for videregående samarbeid. Norge, som ikke-medlem i EU, på den andre siden trenger sannsynligvis Tyskland som sterk advokat for å få muligheten til å delta i PESCO. Dette gjør det meget sannsynlig at Norge og Tyskland fremtidig kommer til å samarbeide i rammen av PESCO.

Dermed er de identifiserte sosial konstruktivistiske hoveddrivkreftene i empirien **gode erfaringer fra tidligere samarbeid, nærhet, likesinnethet, vennskap og tillitt**.

5.3 Sammenfatning og del-konklusjon PESCO

Drivkreftene som ligger bak Norges og Tysklands potensielle samarbeid innen PESCO er delvis divergerende. Disse er sammenfattende vist i nedenfor stående tabell.

PESCO	Felles	Kun Norge	Kun Tyskland
Realismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – økt europeisk forsvarsevne – sterkere europeiske kapabiliteter – interoperabilitet – forbedret byrdefordeling – forenklet deployering i Europa 	<ul style="list-style-type: none"> – økning av Norges sikkerhet – bredere alliansefundament – styrking av NATO 	<ul style="list-style-type: none"> – forsvarsunion – selvstendighet – strategisk autonomi fra USA – hurtig krisereaksjon
Liberalismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – knappe ressurser (budsjett, personell og materiell) – kostnadseffektivitet – flere handlingsalternativer (<i>hard + soft power, CA</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> – innflytelse – europeisk samhold og solidaritet 	<ul style="list-style-type: none"> – styrking av EUs integrasjonsprosess – inkluderende tilnærming
Sosialkonstruktivismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – gode erfaringer fra tidligere samarbeid – nærhet – likesinnethet – vennskap – tillitt 		

Det ble i analysen tydelig at Norge og Tyskland har divergerende drivkrefter for samarbeid i rammen av PESCO. Mens Norges hovedfokus ligger på å indirekte styrke NATO ligger Tysklands på å utvikle europeiske kapabiliteter som støtter opp under den felles utenriks- og sikkerhetspolitikken til EU. Dette mitigeres gjennom at disse og andre drivere enten er samsvarende og /eller ikke gjensidig utelukkende. For eksempel kan Norge godt indirekte støtte opp under EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk og i tillegg trekke fordeler ut av dette så lenge det ikke svekker eller til og med styrker NATO.

Dette kapitlet har kommet frem til en rekke divergerende og sammenfallende drivkrefter for samarbeidet mellom Norge og Tyskland. Det tyder videre på at alle teoriene forklarer hver sin del av samarbeidet. Mens samarbeid generelt mellom europeiske stater blir framtvet av ytre realistiske drivere som den sikkerhetspolitiske situasjonen, nasjonalt begrensede (makt-)ressurser, osv. (altså samarbeid ja eller nei) avgjør de idealistiske og konstruktivistiske drivkreftene hvem som konkret jobber sammen og hvordan - altså utformingen av samarbeidet. Nærhet, likesinnethet, bestående samarbeid og dermed gjensidig tillitt og vennskap ser igjen ut til å ha en sterk forklaringskraft for at akkurat Norge og Tyskland gjensidig velger å samarbeide med hverandre. Biasen her er at Norge ikke ser ut til å ha et godt alternativ til å samarbeide med Tyskland i rammen av PESCO.

6 Avslutning

For å kunne oppnå oppgavens målsetning, nemlig å gi fordypende kunnskap om bi- og multilaterale forbindelser mellom europeiske stater, og belyse deres bakgrunn og mulige implikasjoner for fremtidig samarbeid, skulle følgende problemstilling besvares:

Hva er hoveddrivkreftene bak samarbeidet mellom Norge og Tyskland innen eFP, NRF og PESCO?

Disposisjonen av oppgaven skulle muliggjøre besvarelsen av problemstillingen samt forskningsspørsmålene og etterfølge de beskrevne metodevalgene. Disse og blant annet teoretiske grunnlag og bakgrunnen for oppgaven har blitt beskrevet i innledningen. Hoveddelen ble innledet med et kapittel om den politiske, økonomiske, militærstrategiske og operasjonelle bakgrunnen som er felles for samarbeidsprosjektene. Videre inneholdt hoveddelen tre kapitler med lik struktur, der de tre casene *Enhanced Forward Presence*, *NATO Response Force* og *Permanent Structured Cooperation* ble beskrevet og analysert. De inneholdt en del som redegjorde for det konkrete samarbeidsprosjektet. Neste del belyste, analyserte og strukturerte drivkreftene på både norsk og tysk side opp imot faktorene (de tre grunnleggende mekanismer som ble utledet fra de tre utvalgte IR-teoriene realisme, liberalisme og sosial konstruktivisme) og kom dermed frem til hoveddrivkreftene eller årsakene for samarbeidet. En siste del sammenfattet funnene og del-konkluderte innen kapitlet. Avslutningsvis skal nå en oppsummering og en konklusjon understreke hovedfunnene og gi svar på problemformuleringen.

6.1 Oppsummering

Hoveddrivkreftene og dermed årsakene som ligger bak Norges og Tysklands samarbeid i rammen av eFP og NRF og bak det potensielle samarbeidet innen PESCO samt strukturering etter land og IR-mekanisme blir sammenfattende vist i nedenfor stående tabell. Dette besvarer problemstillingen og underliggende forskningsspørsmål.

eFP, NRF, PESCO	Felles	Kun Norge	Kun Tyskland
Realismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – ønske om økt avskrekking overfor Russland – økt alliert forsvarsevne – interoperabilitet – økt europeisk forsvarsevne – sterkere europeiske kapabiliteter – interoperabilitet – forbedret byrdefordeling – forenklet deployering i Europa 	<ul style="list-style-type: none"> – økning av Norges sikkerhet – bredere alliansesfundament – styrking av NATO 	<ul style="list-style-type: none"> – forsvarsunion – selvstendighet – strategisk autonomi fra USA – hurtig krisereaksjon
Liberalismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – alliansesolidaritet – trygging av allierte – knappe ressurser (budsjett, personell og materiell) – flere handlingsopsjoner (<i>hard + soft power, CA</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> – innflytelse – europeisk samhold og solidaritet 	<ul style="list-style-type: none"> – styrking av EUs integrasjonsprosess – inkluderende tilnærming
Sosial-konstruktivismens drivkrefter	<ul style="list-style-type: none"> – gode erfaringer fra tidligere samarbeid – nærhet – likesinnethet – vennskap – tillitt – lignende politisk og militært tankesett 		

6.2 Konklusjon

Det at NRF/VJTF og eFP senest siden NATO-toppmøtet i 2014 har en sterk sikkerhetspolitisk, strategisk, operativ og taktisk sammenheng, og at akkurat denne perioden har stått i fokus av undersøkelsen, gjør at også drivkreftene i disse casene er nærmest identiske. Dette taler for at begge landene er stringente i sin sikkerhetspolitikk i dette området men har ikke tilstrekkelig kunnet belyse forskjeller i drivkreftene som kan antas å bestå mellom landene når utgangspunktene divergerer i større grad.

Det var derfor interessant å videre belyse casen om PESCO der Norge som ikke-medlem av EU og Tyskland som sterk aktør innen EU har sterkt forskjellige utgangspunkt for den gjensidig erklærte viljen om samarbeid. Det ble i denne analysen tydelig at Norge og Tyskland har delvis divergerende drivkrefter for fremtidig samarbeid i rammen av PESCO. Mens Norges hovedfokus ligger på å indirekte styrke NATO ligger Tysklands på å utvikle europeiske kapabiliteter som støtter opp under den felles utenriks- og sikkerhetspolitikken til EU. Dette mitigeres gjennom at disse og andre drivere enten ikke er gjensidig utelukkende eller samsvarende. For eksempel kan Norge godt indirekte støtte opp under EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk og i tillegg trekke fordeler ut av dette så lenge det ikke svekker eller til og med styrker NATO. Biasen i PESCO-casen er at Norge ikke ser ut til å ha et godt alternativ til å samarbeide med Tyskland i rammen av PESCO. Det vil si at Norge i dette tilfellet kanskje ikke velger Tyskland som samarbeidspartner på grunn av liberalistiske og særlig sosial-konstruktivistiske drivkrefter men fordi det ikke finnes et godt alternativ.

Oppgaven har blitt en ren dokumentstudie som ikke har benyttet seg av muligheten for intervjuer, siden kildegrunnlaget var tilstrekkelig og det ikke var forventet å få ytterligere informasjon enn den offisielt dokumenterte ut av disse. Videre påpekes det at oppgaven ikke har belyst alle underliggende drivkreftene for samarbeidet. De rent økonomiske drivkreftene og forsvarsindustrielle avveininger på politisk og bedriftenes side samt lobbyismens påvirkninger har for eksempel grunnet omfang av oppgaven og muligens tilgjengelighet av informasjon ikke blitt belyst og analysert.

Det man videre kan trekke ut av analysen av alle tre casene er at alle teoriene forklarer noe men ikke alt. Naturlig nok har de etablerte IR-teoriene forklaringskraft for samarbeidet mellom stater. I disse tilfellene ser det ut som samarbeid generelt mellom europeiske stater blir framtvinget av ytre realistiske drivere som den sikkerhetspolitiske situasjonen, nasjonalt begrensede ressurser, osv. (altså samarbeid ja eller nei) mens de idealistiske og konstruktivistiske drivkreftene avgjør hvem som konkret jobber sammen og hvordan - altså utformingen av

samarbeidet. Nærhet, likesinnethet, bestående samarbeid og dermed gjensidig tillitt og vennskap ser ut til å kunne ha en sterk forklaringskraft for at akkurat Norge og Tyskland gjensidig velger å samarbeide med hverandre.

Norge og Tyskland er dermed nære og likesinnede allierte med sammenfallende interesser og syn på sikkerhetspolitiske utfordringer. At disse i EU- og NATO-rammen må løses i fellesskap er common sense. Hvis man nå legger funnene fra denne oppgaven til grunn, nemlig at Norge og Tyskland i EU- og NATO-rammen har sterkt samsvarende og ikke gjensidig utelukkende overordnede realistiske, liberalistiske og særlig sosial-konstruktivistiske drivkrefter, kan det antas at de på dette grunnlaget kommer til å videre intensivere sitt bilaterale samarbeid. Dette kan, sammen med spørsmålet om denne mekanismen er overførbar til andre samarbeidsområder eller andre bi- og minilaterale forbindelser, være gjenstand for videre forskning.

Litteraturliste

- Allers, R. (2016). The framework nation: can Germany lead on security? *International Affairs*, 92(5), 1167-1187.
- Allers, R. (2018). Norge og Tyskland. En modell for forsvarssamarbeid.
- Allers, R. M., Masala, C., & Tamnes, R. (2014). *Common Or Divided Security?: German and Norwegian Perspectives on Euro-Atlantic Security*: Peter Lang.
- Atanassova-Cornelis, E. (2013). Shifting Domestic Politics and Security Policy in Japan and Taiwan: The Search for a Balancing Strategy between China and the US. *Asia-Pacific Review*, 20(1), 55-78. doi:10.1080/13439006.2013.793066
- Beckmann, R., & Kempin, R. (2017). EU-Verteidigungspolitik braucht Strategie: eine politische Auseinandersetzung mit den Reformzielen der GSVP wagen!
- Bendiek, A., Kempin, R., & Ondarza, N. v. (2018). Mehrheitsentscheidungen und Flexibilisierung in der GASP: ein kritischer Blick auf Instrumente für eine effektivere EU-Außen-und Sicherheitspolitik.
- Blagden, D. (2015). Global multipolarity, European security and implications for UK grand strategy: back to the future, once again. *International Affairs*, 91(2), 333-350. doi:10.1111/1468-2346.12238
- BMVg (tysk FD). (2015). Vier-Minister-Treffen beim I. Deutsch-Niederländischen Korps. Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/vier-minister-treffen-beim-i-deutsch-niederlaendischen-korps-11596>
- BMVg (tysk FD). (2017a). 6. Bericht des Bundesministeriums der Verteidigung zu Rüstungsangelegenheiten. Retrieved from <https://www.bmvg.de/resource/blob/20528/4633a9fb0c1e89c53e41f085034f012d/b-07-01-02-download-6-ruestungsbericht-data.pdf>
- BMVg (tysk FD). (2017b). Einstieg in die Verteidigungsunion. Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/einstieg-in-die-verteidigungsunion--20478>
- BMVg (tysk FD). (2017c). PESCO Permanent Structured Cooperation: Das Ziel fest im Blick Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/pesco-das-ziel-fest-im-blick-19498>
- BMVg (tysk FD). (2017d). PESCO Permanent Structured Cooperation: Ein Meilenstein auf dem Weg zur Verteidigungsunion Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/pesco-ein-meilenstein-auf-dem-weg-zur-verteidigungsunion-19806>
- BMVg (tysk FD). (2017e). PESCO Permanent Structured Cooperation: Mit Struktur ans Ziel Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/pesco-mit-struktur-ans-ziel-11090>
- BMVg (tysk FD). (2017f). Tagesbefehl der Verteidigungsministerin zu Enhanced Forward Presence. Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/tagesbefehl-der-verteidigungsministerin-zu-enhanced-forward-presence-11266>
- BMVg (tysk FD). (2018a). Baltikum. Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/themen/friedenssicherung/einsaetze-und-engagement-der-bundeswehr/baltikum>
- BMVg (tysk FD). (2018b). Ein Jahr "verstärkte Vorpresenz" in Litauen. Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/ein-jahr-verstaerkte-vornepraesenz-in-litauen-21124>
- BMVg (tysk FD). (2018c). Ein Jahr „verstärkte Vorpresenz“ in Litauen Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/ein-jahr-verstaerkte-vornepraesenz-in-litauen-21124>

-
- BMVg (tysk FD). (2018d). Konzeption der Bundeswehr. Retrieved from <https://www.bmvg.de/resource/blob/26544/9ceddf6df2f48ca87aa0e3ce2826348d/20180731-konzeption-der-bundeswehr-data.pdf>
- BMVg (tysk FD). (2018e). Ministerin zeichnet mit britischem Amtskollegen Joint Vision Statement Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/ministerin-zeichnet-mit-britischem-amtskollegen-joint-vision-statement-28180>
- BMVg (tysk FD). (2018f). PESCO Permanent Structured Cooperation: Schritt in die richtige Richtung Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/pesco-schritt-in-die-richtige-richtung-25070>
- BMVg (tysk FD). (2018g). VJTF – Speerspitze der NATO Retrieved from <https://www.bmvg.de/de/themen/dossiers/die-nato-staerke-und-dialog/vjtf-speerspitze-der-nato>
- Brown, B. E. (2014). Europe—and NATO—Are Back. *American Foreign Policy Interests*, 36(3), 201-209. doi:10.1080/10803920.2014.925348
- Bundesregierung (tysk regjering). (2016). Weißbuch. Retrieved from <https://www.bmvg.de/resource/blob/13708/015be272f8c0098f1537a491676bfc31/weisbuch2016-barrierefrei-data.pdf>
- Busch, T. (2013). *Akademisk skrivning for bachelor- og masterstudenter*. Bergen: Fagbokforl.
- Chang-Liao, N.-C. (2016). China's New Foreign Policy under Xi Jinping. *Asian Security*, 12(2), 82-91. doi:10.1080/14799855.2016.1183195
- Cologne Declaration*. (1999).
- Creswell, J. W. (2014). *Research design : qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.; International student ed. ed.). Los Angeles, Calif: SAGE.
- Deutsches Heer. (2015a). Nato-Speerspitze VJTF übt den Ernstfall. Retrieved from <http://www.deutschesheer.de/portal/a/heer/start/aktuell/nachrichten/jahr2018/juli2018/>
- Deutsches Heer. (2015b). Zeichen der Entschlossenheit: Das Heer beteiligt sich an NATO-Speerspitze. Retrieved from <http://www.deutschesheer.de/portal/a/heer/start/aktuell/nachrichten/jahr2015/februar2015/>
- Deutsches Heer. (2017). Commanders Conference im Zeichen der VJTF. Retrieved from <http://www.deutschesheer.de/portal/a/heer/start/aktuell/nachrichten/jahr2017/februar2017/>
- Deutsches Heer. (2018a). VJTF: Gefechtsverband nach NATO-Richtlinie zertifiziert. Retrieved from <http://www.deutschesheer.de/portal/a/heer/start/aktuell/nachrichten/jahr2018/juli2018/>
- Deutsches Heer. (2018b). Zertifiziert – Speerspitze der NATO ist kampfbereit. Retrieved from <http://www.deutschesheer.de/portal/a/heer/start/aktuell/nachrichten/jahr2018/juni2018/>
- EU Council. (2017a). Defence cooperation: 23 member states sign joint notification on the Permanent Structured Cooperation (PESCO). Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/11/13/defence-cooperation-23-member-states-sign-joint-notification-on-pesco/pdf>
- EU Council. (2017b). PERMANENT STRUCTURED COOPERATION - PESCO. Retrieved from https://www.consilium.europa.eu/media/32081/qa_pesco.pdf
- EU Council. (2018a). COUNCIL DECISION establishing the list of projects to be developed under PESCO. Retrieved from <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6393-2018-INIT/en/pdf>
- EU Council. (2018b). Permanent Structured Cooperation (PESCO) first collaborative PESCO projects - Overview. Retrieved from

-
- <https://www.consilium.europa.eu/media/32079/pesco-overview-of-first-collaborative-of-projects-for-press.pdf>
- European External Action Service. (2016). Shaping of a Common Security and Defence Policy *Shaping of a Common Security and Defence Policy*. Retrieved from https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-common-security-and-defence-policy_en
- European External Action Service. (2018). Permanent Structured Cooperation (PESCO) - Factsheet Retrieved from https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/34226/permanent-structured-cooperation-pesco-factsheet_en
- FD. (2014). Sikkerhetspolitiske utviklingstrekk - NATO og EUs rolle. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Sikkerhetspolitiske-utviklingstrekk---NATO-og-EUs-rolle/id2005264/>
- FD. (2015). På beredskap for NATO. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/pa-beredskap-for-nato/id2357015/>
- FD. (2016a). Forsvarsministtermøte i Brussel: Tar Warszawa-beslutninger ett skritt videre. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tar-warszawa-beslutninger-ett-skritt-videre/id2517922/>
- FD. (2016b). Forsvarsministtermøtet i NATO: – En sterk Alliance. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/forsvarsministtermotet-i-nato---en-sterk-alliance/id2475543/>
- FD. (2016c). *Kampkraft og bærekraft : langtidsplan for forsvarssektoren* (Vol. nr 151(2015-2016)). Oslo: Departementet.
- FD. (2017). Tilbyr styrkebidrag til NATO-operasjon i 2018. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/efp18/id2573153/>
- FD. (2018). Norwegian Security Policy – including participation in the CSDP. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norwegian-security-policy--including-participation-in-the-csdp/id2592184/>
- Forsvaret. (2015). Natos hurtige reaksjonsstyrke. Retrieved from <https://forsvaret.no/fakta/aktivitet/internasjonale-operasjoner/natos-hurtige-reaksjonsstyrke>
- Forsvarsministrene eFP. (2017). Common Declaration of the Defence Ministers of the Enhanced Forward Presence. Retrieved from <https://www.bmvg.de/resource/blob/11196/c57a49bce24a1e7f420bf584dfa75d08/c-29-06-17-download-efp-erklarung-data.pdf>
- Forsvarsministrene NOR DEU. (2015). NATO and collective defence: Joint statement by the German, Polish, Dutch and Norwegian ministers of defence. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/joint-statement-by-the-german-polish-dutch-and-norwegian-ministers-of-defence/id2423500/>
- Fryc, M. (2016). From Wales to Warsaw and Beyond: NATO's Strategic Adaptation to the Russian Resurgence on Europe's Eastern Flank. *Connections: The Quarterly Journal*, 15(4), 45-65. doi:10.11610/Connections.15.4.03
- Glatz, R. L., & Zapfe, M. (2015). NATO-Verteidigungsplanung zwischen Wales und Warschau: Verteidigungspolitische Herausforderungen der Rückversicherung gegen Russland.
- Helwig, N. (2017). Neue Aufgaben für die Zusammenarbeit zwischen EU und Nato: SWP-Aktuell.
- Irvine, R. (2013). Getting Back on Track: China, the United States, and Asia-Pacific Security. *American Foreign Policy Interests*, 35(3), 137-147. doi:10.1080/10803920.2013.798578

-
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Kalnes, Ø., Austvik, O. G., & Røhr, H. S. (2010). *Internasjonale relasjoner : en akkurat passe lang introduksjon*. Oslo: Cappelen akademisk.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2012). *Power and interdependence* (4th ed. ed.). Boston: Longman.
- Luik, J., & Praks, H. (2017). Boosting the Deterrent Effect of Allied Enhanced Forward Presence. *Policy Paper, Tallinn: International Centre for Defence and Security*. https://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/doc/ICDS_Policy_Paper_Boosting_the_Deterrent_Effect_of_Allied_eFP.pdf.
- Major, C. (2015). Die strategische Anpassung der Nato: Deutschland ist das Rückgrat für die militärische Neuaufstellung der Allianz.
- Major, C., & Voss, A. v. (2016). Nordic-Baltic security, Germany and NATO: the Baltic Sea Region is a test case for European security.
- Morgenthau, H. J. (1955). *Politics among nations : the struggle for power and peace*. New York: Alfred A. Knopf.
- NATO. (2017). NATO Response Force Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49755.htm?selectedLocale=en#
- Oma, I. M., & Bjerga, K. I. (2018). Avskrekkende snubletråd i Baltikum?
- Prague Summit Declaration. (2002). issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. *Prague, November, 21*.
- Public Diplomacy Division. (2018). eFP Factsheet. Retrieved from https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_06/20180606_1806-factsheet_efp_en.pdf
- Richter, W. (2016). Rückversicherung und Stabilität: die Nato entscheidet über die Truppenstationierung im Osten.
- Saxi, H. L. (2017). British and German initiatives for defence cooperation: the Joint Expeditionary Force and the Framework Nations Concept. *Defence studies*, 17(2), 171-197.
- Snyder, G. H. (1984). The security dilemma in alliance politics. *World politics*, 36(4), 461-495.
- Statsministerens kontor. (2016). Norge bidrar til alliert sikkerhet i øst. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-bidrar-til-alliert-sikkerhet-i-ost/id2507662/>
- Statsministerens kontor. (2018). Security policy challenges facing Norway and Europe today. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/security-policy-challenges-facing-norway-and-europe-today/id2603739/>
- UD. (2017). Mot tettere forsvarssamarbeid i EU. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/eus-utenriksmote-i-brussel-viktig-skrutt-mot-pesco-samarbeid/id2578776/>
- UD. (2018a). Innlegg i Europaparlamentets utenrikskomité 20. mars. Retrieved from https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/europaparlamentet_180320/id2594621/
- UD. (2018b). Regjeringen øker innsatsen i internasjonale operasjoner. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-oker-innsatsen-i-internasjonale-operasjoner/id2607155/>
- Wales Summit Declaration. (2014). Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en.
- Waltz, K. N. (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41. doi:10.1162/016228800560372

-
- Waltz, K. N. (2010). *Theory of international politics*. Long Grove, Ill: Waveland Press.
- Warsaw Summit Communiqué. (2016). Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. *Press Release (2016) 100*, para, 34.
- Weber, C. (2005). *International relations theory : a critical introduction* (2nd ed. ed.). London: Routledge.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research : design and methods* (4th ed. ed. Vol. vol. 5). Thousand Oaks, Calif: Sage.
- Zehfuss, M. (2002). *Constructivism in international relations : the politics of reality* (Vol. 83). Cambridge: Cambridge University Press.